

Forfatter: Palladius, Peder

Titel: Peder Palladius' Danske Skrifter

Citation: Palladius, Peder: "Peder Palladius' Danske Skrifter", i Palladius, Peder: *Peder Palladius' Danske Skrifter*, udg. af Lis Jacobsen , H.H. Thiele, 1911-1926, s. 82. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-palladius02val-shoot-idm139771562070496.pdf> (tilgået 19. april 2024)

Anvendt udgave: Peder Palladius' Danske Skrifter

INDLEDNING.

I.

I November 1550 døde den rige Hr. Mourits Olsen Krognos til Bollerup efterladende sig som Enke Frue Elline Gjõe, en Søster til Birgitte Gjõe og Albert Gjõe. Som foran omtalt (S. 40) stod Palladius i Venskabsforhold til de gudfrygtige og boglærde Gjõe'er. I 1549 havde han skrevet Fortalen til Alb. Gjõe's Loci communes (se Bind I, S. 318 og 341), i 1550 havde han tilegnet Birgitte Gjõe og Herluf Trolle sin Oversættelse af Veit Dietrichs Trøstesprog, og nu i 1551 sender han Fru Elline sin Bearbejdelse af Ochino's Bønner til Trøst i hendes Enkestand.

Tilegnelsen er mærkelig derved, at den ret indgaaende gør Rede for Forholdet mellem Original og Bearbejdelse, et Forhold man i hin Tid ikke plejede at skænke megen Omtale. Palladius skriver her: "denne lille Bønnebog indeholder tredive smaa Bønner, hvilke jeg uddrog af to lange Latins Bønner, som en lærd og from kristen Mand af Valland, ved Navn Bernardinus Ochinus af Senis, udi Papisteri, gjorde og bad" og han tilføjer: "Jeg lod ikke disse Bønner blive ved den Langhed, som de havde tilforne, paa det ingen skulde kedes ved at læse dem."

Paa Grundlag af disse Oplysninger skulde det ikke synes vanskeligt at finde det latinske Skrift, der var Grundlag for den danske Bearbejdelse. En Gennemgang af den meget udførlige Ochino-Bibliografi, der findes i Karl Benrath's "Bernardino Ochino"¹ viste imidlertid, at intet af de ^{*}86 latinske Skrifter eller Dele af Skrifter kunde være identisk med de af Palladius omtalte "to lange Latins Bønner". Originalen maatte vel da være gaaet tabt. Dette skulde dog vise sig ikke at være Tilfældet.

Blandt det kgl. Biblioteks ganske faa Ochino-Skrifter findes to smaa tyske Traktater sammenhæftede i en rød Pergaments Mappe. Titlen paa disse Skrifter er:

1. *Von der Hoffnung aines Christlichen gemüts. Wie dieselbige jr vnzweyfliche gewissenschafft/ durch den glauben der Almächtigkeit/ Weysshait/ Güte vnd Barmherzigkait Gottes/ inn Christo bestendigklich yebe. Durch den Gottsäligen vnnd Hochgelerten Herren Bernardino Ochino/ kurtz verschiner zeit in Italianischer sprach/ jm selbs/ vnd andern guthertzigen zu trost gestellt.*

Paa sidste Blad:

Getruckt zu Augspurg/ durch Philipp Vlhart. 1547.

2. *Ain christlichs schöns vnd trostlichs Bett/ in dem/ mit wunderbarlicher kürtze/ die gantz säligkait vnnd gerechtigkeit/ wie die mit verleügnuss vnd zunichtigmachung sein selber/ vnd auss ainiger genad Gottes/ durch Christum Jesum/ der mensch erlange/ gar trostlich vnd reichlich begriffen ist/ sampt ainer rechten waren geschriffgelerten Biblischen vnd Christenlichen Beycht. Durch Bernhardinum Ochinum von Senis in Welsch beschriben/ vnd verteütscht.*

Paa sidste Blad:

Getruckt zu Augspurg/ durch Philipp Vlhart.

Sammenligner man disse to Skrifter med Palladius' Mærkelige Bønner, vil man se, at det sidstnævnte Værk er en ordret Fordanskning af de første; kun har Palladius skaaret de to Traktater i 30 Smaastykker, givet hver af disse sin egen Overskrift med stor Skrift - ganske efter moderne journalistisk Princip - "paa det ingen skulde kedes ved at læse dem". "Ain Christlichs schöns vnd trostlichs Bett" svarer til "Indgangen" og 1.-9. Bøn, og 87 "Von der Hoffnung aines Christlichen gemüts" svarer til 10.-30. Bøn. Nogle Exempler vil

tilfulde belyse Forholdet mellem Original og Oversættelse.1

Palladius' Mærkelige Bønner,
Bl. A5r, nf. S. 107:

DEN FØRSTE BØN
at giffue sig skyldig oc Herren
i vold.

O Herre/ effterdi at ieg haffuer til denne dag/ regeret mig effter min blinde fornufft/ saa at ieg haffuer ilde leffuit/ Thi ieg haffuer veret en stor offuertredere/ lige tuert imod dine Hellige Budord. Men effterdi at ieg kand nu bekende det ved din naade/ flyer ieg til dig om hielp oc trøst/ oc skencker dig aff mit hierte/ alt mit Timelige Gods/ Heder oc ære/ Børn oc foreldre/ slect oc venner/ min karskhed oc sundhed/ liiff oc Siel/ oc alt det mig tilhører/ inted vnder taget. Brug ved mig mild eller haard lægdom/ effter som du selff kant dømme at vere nytteligt imod min bræck o c brøst.

Ochinus' Ain Christlichs Bett, Bl. Alv, L.6 f.n.:

Aber vnder anderem/ wolt ich/ das du zu jm sprechest: Herr/ weil ich mich biß auff disen tag/ durch mein blinde vernunfft hab regieren wöllen/ so hab ich auff das ergest gelebt/ Ich bin überzwerch/ vnd in das widerspil gangen. Weil ich nun diß durch dem gnad erkenne/ so kumm ich zu dir vmb hilff/ vnd schenck dir hiemit von hertzen/ mein zeitlich gut/ zeitliche ehr/ kinder/ eltern/ freünd: mein gsundthait/ leben/ seele/ vnd alles was mein ist/ nicht außgenommen. Gebrauch gegen mir/ süsse oder herbe artzneyen/ nach dem du es meiner sucht vnnd gebrechen für nutz erkennest.

*
– 88

Jeg giffuer mig gantske wdi din vold/ Handle mct mig/ effter din Guddommelige vilie/ aleniste at ieg maatte bliffue Salig ved dig/ O Herre/ Amen.

DEN ANDEN BØN
At giffue sig hart ind/ til Guds
kierlighed.

O Herre/ Jeg haffuer ingen raad eller vndsetning/ wden hoss dig alene. Der faare/ giffuer ieg mig gantske hen/ vnder dit regemente/ Thi ieg veed vel/ at du lader icke dine vdualde leffue i ledighed oc ørckeløshed/ Men du øffuer dem wdi alle dygder at de kunde bliffue retsyndige oc fuldkommelige.

Palladius' Mærkelige Bønner, Bl. B4r, nf. S. 111:

DEN TIENDE BØN
Om Guds almectighed.

O Herre Gud/ ieg veed at du est aleniste Gud i Himmelen oc paa Jorden Stor oc almectig/ oc at du kant frelse mig/ met din almectigheds krafftighed/ der som ieg end vaare aldellis forblindet/ oc icke kende dig. Ja der som ieg end haffde it hierte haardere end en Demant/ oc vaare wlydig/ genstridig oc lige tuert imod din vilie/ Ja huad vil ieg mere sige/ der som ieg end vaare rodfest wdi alt ont/ oc nedsuncken wdi al ondskabs oc skalckheds dybhed/ dog veed ieg alligeuel til Fuld visse/ oc foruden al tuil/ at du kant opliuse mig/ oc gøre mit haarde hierte/ vegt oc bløt/ Der faare kalde mig til dig/ Forny mig/ omkringend mig/ afløss mig aff alle mine synder/ oc gør mig retferdig from oc hellig igen/ som du gjorde S. Pouil/ oc mange

Ich übergib mich dir gantz aigen/ handeln mit mir nach deinem göttlichen willen/ allain das ich durch dich salig werd.

[Herefter fortsættes umiddelbart i samme Linje:]

Ich hab kain scheüchnuß/ mich gantz vnd gar/ deiner regierung zu befelhen/ ob ich schon wol waiß/ das du die deinen nit im müssigang lassent/ sonder in allen tugenten übest/ damit sy vollkommen werden.

Ochinus' Von der Hoffnung, Bl. A2v, L. I flg.:

Herr Gott vater/ Ich waiß das du allain Gott bist/ im Himel vnd auff Erden/ auch gewaltig vnd Allmächtig/ vnd mich auß sollicher deiner Allmächtigen krafft/ allain kanst sälig machen/ So ich schon zu deiner Erkendtnuß blind/ vnd dermassen verstockt/ das ich ain hertz herter/ als Diemant/ vngehorsam/ widerspenstig/ vnd deinem Göttlichen willen in allem zuwider hette/ auch im argen vest vnd steiff eingewurtzlet/ vnd in abgründt aller boßhait vnd laster eingefallen wäre/ So waiß ich doch gewiß vnd vnzweifelbar/ das du mich kanst mit deiner erkantnuß erleuchten/ mein verstockt hertz erlindern vnd besänftigen/ mich zu dir ziehen/ ernewern/ bekeren/ von allen meinen sünden erledigen/ vnd mich wie 89 andre dine vdualde/ oc det/ til dit loff oc ære/

Amen.

DEN ELFFTE BØN
Om Guds Viisdom.

O Herre Gud/ Jeg veed til Fuld visse/ at du est altid en stor almectig Gud at du kant igenløse oc frelse mig/ foruden min møde oc arbeide. Ja meget mere/ met din ære oc loff. Paulum/ vnd vil ander deine außewölten/ widerumb gerecht/ frumm/ vnd hailig machen.

[Derpaa fortsættes i ny Linje:]

Vber das alles/ waiß ich auch gewiß/ das allweyl du ain Allmächtiger/ Gewaltiger Gott bist/ das du mich kanst on alle dein müh/ verdruß/ arbit/ kostung/ noch schaden/ sonder vil mehr mit deinen höchsten ehren vnd preyß/ erlösen vnd sällig machen.

De her citerede Steder vil have vist Palladius' Fremgangsmaade. Hver Bøn gøres til et Hele paa den simple Maade, at den forsynes med en Overskrift, et Indlednings-O Herre og et Slutnings-Amen el. lign. - Som almindeligt i Palladius' Oversættelser gengives Originalens Enkeltord ofte ved Tautologier. I 1. Bøn er *hilff* oversat ved *hielp oc trøst*, *ehr* ved *Heder oc ære*, *freünd* ved *slect oc venner*, *gsundthait* ved *karskhed oc sundhed*; i det anførte Stykke af 2. Bøn er *müssiggang* oversat ved *ledighed oc ørcheløshed* og *volkommen* ved *retsyndige oc fuldkommelige*. Af de mangfoldige andre tautologiske Gengivelser nævner jeg: i 5. Bøn er *puncten* oversat ved *puncter oc artickler*, i 6. Bøn er *sich entdecke* oversat ved *giffuis til kende/ forklaris oc obenbaris*; i 17. Bøn gengives *ain pfand* ved *it pant oc Guds penning*, og i 19. Bøn gengives *zwar* ved *sant oc vist* og *zu beweyesen* ved *at giffue oc beuisse*. Disse Tautologier skyldes jo aabenbart Palladius' Tilbøjelighed til ikke at nøjes med ét Ord, hvor han kunde bruge to. Men Aarsagen til den tautologiske Oversættelse kan ogsaa være en anden: Palladius' svigtende Kendskab til Originalens Sprog. Saaledes gengiver han *aberwitz* "Uforstand" ved *modstand oc genstridighed* (nf. S. 108, L. 10), *arbaitssäligkait* "Kummer" ved *møye oc arbejde i synden* (nf. S. 122, L. 21) og *scheüchnuss* "Angst" ved *raad eller vndsetning* (nf. S. 107, L. 21), hvorved hele Stedet forvansktes (se Citatet ovf. S. 88) 90 Ogsaa paa anden Maade viser det sig, at Palladius ikke har mestret det tyske Sprog. For Ordet "Taare" bruges to Gange Dialektordet *trähe*, én Gang Ordet *zähre*; alle tre Steder benytter Palladius mere og mindre dækkende Omskrivninger: I 8. Bøn, nf. S. 110, L. 26, skriver Pall. *din pine oc blodige sued*, Orig. har: *deine träher/ dein schwaiss vnd blut*, i 22. Bøn, nf. S. 118, L. 13, skriver Pall. *din forligeisis salige ströme oc becke*, Orig. har: *die haylsamen träher der versönung*, og i 29. Bøn, nf. S. 122, L. 13, skriver Pall. *met en bedrøffuet Aand*, men Orig. har: *mit den zehern des gemüts*. Ikke sjældent er Konstruktionen gaaet i Stykker ved Overførelse til Dansk. I 12. Bøn, nf. S. 112, L. 17 flg., vil man forgæves søge andet Led til Sætningen *effterdi at din Kierlighed* o. s. v. Palladius har her ladet sig vildlede af Originalens Tegnsætning, og gjort Sætningen: *Jeg veed ocsaa det* o. s. v. (L. 20) selvstændig, mens i Originalen den sidste Sætning staar som Eftersætning til den første: *dieweil zugleich auch die grosse unaussprechliche liebe... nit minder vnbegreiflich.. ist.. Derhalben so waiss ich auch..* Ikke meget bedre er det gaaet med Begyndelsen af 30. Bøn, der i Orig. lyder: *Die arbaitssäligkait/ Herr/ bewegt die Barmherzigkait... Allweil dann meine arbaitssäligkaiten vnd überrettungen grösser seind/ weder zuerzellen möglich/ also das sy auch die vnbarmherzigkait möchten überwinden. So hab ich so vil dest mehr zuhoffen...* Dette gengives: *O Herre oc Gud/ møye oc arbejde i synden oc i offuertredelse ere en beuegelse til Barmhiertighed/ oc io større offuertredelsen er/ io mere er forladelse behoff/ effter at min offuertredelse er stor oc wtallig oc hun haffuer vel forskylt din vrede oc wgunst/ dog haffuer ieg saa meget distørre haab...1*

* 91

Endnu kan det nævnes, at i 26. Bøn er Betydningen af den partitive Genitiv misforstaaet; Originalens *das ich eben derselben ausserwölten Schäflin aines bin* er oversat: *jeg er aldelis det samme vdualde arme Faar* (nf. S. 120, L. 29).

Heller ikke har Palladius evnet at genskabe i det danske Sprog den henrivende Veltalenhed, som bragte Ochino's Samtid til at jævnstille ham med Savonarola, og som man selv i den tyske Oversættelse levende fornemmer. Jævnførelse mellem Palladius' Bearbejdelse og den tyske Oversættelse af 16. og 17. Bøn vil vise Forskellen:

Palladius' Oversættelse, nf. S. 115, L.6 flg.:

O huilcken en naadefuld oc stadig Fred/ haffuer nu mit Hierte oc min Samuittighed/ saa at ieg veed/ oc er vis paa/ at du est icke lenger min Fiende/ icke vilt du heller regne mig mine synder til/ eller vere mig en streng dommere/ Men du est vorden mig en Barmhiertig oc Naadefuld Gud/ som haffuer fraa begyndelsen regnet mig met wdi talet iblant dine vduolde/ Oc haffuer annammet mig til din Søn/ oc til Christi broder/ oc haffuer giffuit mig alting ved hannem. Ja/ hannem selff faar mine øyen/ met alle hans velgerninger oc verdskyld/ Lad mig der faare bliffue delactig wdi alt det gode/ som du haffuer i Himmelen/ ved den samme din Søn Jesum Christum vor Herre/ Amen.

DEN SYTTENDE BØN/
Om den Hellig Aands Naade.

O Herre Gud/ Jeg forsøger det daglige ved dit salige ord/ at alle dine foriættelser ere beuijste mig til gode/ aff din runde veluillighed oc ere fuldkomne ved Christum/ Oc skulde ieg end nu tuile/ om min genløsere? Ja skulde ieg end nu tuile om din kierlighed? Den Hellige Guds Aand/ som ingen Suig eller bedragelse er wdi/ Hand giffuer mig daglige til kende/ hand taler til mig oc bær vinde faar mig daglige/ aller inderste wdi mit hierte/ at ieg er it vdualdt Guds barn/ at du elsker mig/ oc du haffuer besynderlig tilsium til mig/ fordi at Christus haffuer igenløst mig oc den Helligaand er mig vorden it pant oc Guds penning/ paa min salighed/ oc skulde ieg icke sette Tro til hannem wden ieg skulde ocsaa tuile? Min Gud lad det aldri ske/ for dit. Naffns ære skyld/ Amen.

Ochino, Von der Hoffnung, Bl. A4r, L.6 flg.:

O wie ain so gnädigen vnd bestendigen frid/ hat yetz mein hertz vnnd Conscientz empfangen/ also/ das ich waiß vnd sicher bin/ das du mich nit mehr anf eindest/ mir mein missethat nit mehr zurechnest/ mir nit mehr ain gestrenger Richter/ sonder ain barmhertziger gnädiger Got worden bist/ Der du mich von anbeginn in die zal deiner außerwölten gezelet/ zu ainem Sun vnd bruder Christi angenommen/ mir alles durch jn/ ja jn selbs/ sampt allem seinem verdienst/ für aygen geschenckt/ vnd mich der himlischen erbschafft tailhaftig gemacht hast/ vnd ich solt noch an meiner erlösung zweyflen?

[Herefter fortsættes i ny Linje:]

Ich erfar täglich durch dein hailsams wort/ das alle die verhayssungen deiner freymiltigkait/ mir zu gutem beschehen/ vnd durch Christum erfüllet worden sein/ vnnd ich solt noch an deiner liebe wancken? Der hailig gaist Gotes/ in welchem kain falsch noch betrug ist/ vergwißt/ redt/ vnd bezeugt mir täglich/ in dem innerlichsten meines hertzens/ das ich ain außerwöltes kind Gottes sey/ das du mich liebest/ das du ain sonderbarlichs aufsehen auf mich habest/ das mich Christus erloset/ vnd Er hailiger Gaist/ sey mir ain pfand meines hails worden/ vnd ich solt jme nit glauben?

92

Palladius' Mærkelige Bønner er da ikke, som han selv siger, uddraget af to lange Latins-Bønner, men er en udvidet - undertiden parafrastisk, men ofte ordret - Fordanskning af to tyske Traktater. At Ordvalg og Sætningskonstruktion i den danske Text ikke giver Plads for en latinsk Oversættelse som Mellemlid, vil vistnok de ovenfor anførte Exempler tilstrækkelig have godtgjort, men desuden kan henvises til Steder, hvor Ordvalget i den danske Text aabenbart er bestemt af Ordvalget i den tyske. Saaledes i 25. Bøn: *Oc du Min Gud / vilde du... ey heller laaeke mig til dig igen*, hvor Brugen af "lokke" forklares ved den tyske Text:... *noch zu dir locken*; ligeledes er i 27. Bøn Udtrykket *Ieg kommer til dig wdi min syndelige Stat* næppe uafhængigt af den tyske Texts *meines sündlichen staats*, og naar det i samme Bøn hedder: *O Herre oc Gud... Pibe faar mig/ met din Euangeliske Fløyte*, da skyldes dette Ordvalg jo sikkert den tyske Texts *pfeiff mir mitt dem wisplen deines Euangeliums*. Et uomtvisteligt Bevis paa, at den tyske Oversættelse - ikke en latinsk - har været 93 Grundlag for Palladius' Skrift, finder jeg i følgende Fejlæsning. I 21. Bøn staar: *der som ieg kommer oc indflyer til dig/ met it wtuilactigt haab*; her vil enhver sikkert opfatte "komme til dig" og "fly ind til dig" som en tautologisk Oversættelse; men den tyske Text har: *der ich in der vnzweyfenlichen hoffnung also zu dir flehende komme*. Tautologien skyldes altsaa, at Palladius har læst *fliehende* "flyende" for *flehende* "bedende".

Naar jeg har ment det nødvendigt at give en saa udførlig Dokumentation for at vise, at Grundlaget for Palladius' Skrift er en tysk Oversættelse, ikke en latinsk Original, er det, fordi man havde al Grund til at tro, at hvad Palladius selv udtaler om Grundlaget for sin Bearbejdelse, ikke blot var autentisk, men rigtigt. Det er da ogsaa alle Palladius-Biografer og -Bibliografer gaaet ud fra uden nærmere at undersøge Forholdet.¹ Men hvad er da Aarsagen til, at Palladius kalder de tyske Smaaskrifter "to lange Latins Bønner". Jeg kan ikke finde anden Forklaring, end at dette er en Korthed i Udtrykket; han har ment det urigtigt at betegne dem som tyske, da jo selve de tyske Titler angiver, at Bønnerne er skrevet "in Welsch", "in Italianischer sprach"; det er dette han har villet sammenfatte i Udtrykket "Latins Bønner". Thi, at Biskoppen har villet give det Udseende af, at han som Grundlag for sin Bearbejdelse har benyttet den vælske Original, ikke en tysk Oversættelse, er der ikke nogen som helst Grund til at tro.

Grundlaget - og Enegrundlaget - for Palladius' Mærkelige Bønner er altsaa Ochino's to Skrifter *Ain Christlichs schöns vnd frostlichs Bett* og *Von der Hoffnung aines Christlichen gemüts*. Af det første Skrift kendes tre Udgaver:

1. den ovenfor nævnte, trykt i Augsburg, uden Aarstal,

2. en Udgave, der er indføjet i Ochino's Skrift "*Ain* ^{*} 94 *Gesprech der flaischlichcn vernunfft*" 1546, hvor det er betitlet *ain kurtze Ainlaitung, wie man sich im Gebet üben solle*, og 3. en italiensk Udgave, der er tilføjet i en yngre samlet Udgave af Ochino's "Prediche". Af det andet Skrift kendes kun den ovenfor citerede Udgave, trykt i Augsburg 1547. En Udgave, der sammenfatter de to Skrifter, findes ikke. Muligvis har Palladius da, eller den, fra hvem han har faaet Skrifterne, selv sammenhæftet dem, - i saa Fald er det sandsynligt, at det Exemplar af de to Skrifter, der findes paa det kgl. Bibliothek, just er det, Palladius har benyttet. I Tidens Løb er Hæftningen da løsnet, og ved Omhæftningen er det sidste Skrift sat først (Jævnf. Noten foran S. 87). - At Skrifterne ikke blot er trykt, men ogsaa forfattet i Augsburg, anser Ochino's Biograf Karl Benrath for at være udenfor Tvivl. Men heraf følger, at Grunden til, at vi ikke kender italienske Udgaver af Skrifterne (før end i en sen Samlings-Udgave) er den, at de ikke har existeret. I Oktober 1545 kom Ochino - efter lang Tids Omflakken - til Augsburg. Her opnaar han i December en Stilling som Præst for den vælske reformerte Menighed. Sine Prædikener holder han paa Italiensk, det eneste Sprog han kunde, men han lader dem udkomme paa Tysk: "in Welsch gepredigt vnd verteütscht", staar der paa Titelbladet af den Prædikensamling, han 1546 udgav i Augsburg; paa samme Maade bør man sikkert opfatte Udtrykket "in Welsch beschriben vnd verteütscht", som findes paa Titelbladet til "*Ain Chrislichs Bett*", og vistnok ogsaa Udtrykket "kurtz verschiner zeit in Italianischer sprach.. gestellt" paa Titelbladet til "*Von der Hoffnung*". Disse Skrifter er, ligesom de Prædikener, Ochino holdt i Augsburg, saa snart de var nedskrevne, bleven oversat og udgivet paa Tysk. At de skulde være oversat til Latin, er der al Grund til at betvivle. Sandsynligheden taler da for, at Palladius af gode Grunde ikke har kunnet uddrage sine Mærkelige Bønner af "Latins Bønner".

95

III.

Efter Bearbejdelsen af Ochino's Skrifter følger "en Bøn at bruge besynderlige udi en svar Sot og Sygdom". Naar man læser denne efter de tredive Bønner med deres knudrede Sprog, hvor de tyske Sætningskonstruktioner ofte ganske var gaaet i Stykker ved Overførelsen til Dansk, saa kan man ikke lade være at lægge Mærke til det ukunstlede, helt gennemsigtige Sprog i denne Bøn. Lidet rimeligt vilde det derfor være, om den skulde være oversat af den samme, der har oversat hine Bønner, ja om den overhovedet skulde være oversat. Om Palladius eller en anden dansk Reformator har forfattet Bønnen - eller om den er en Omskrivning af en ældre dansk Bøn, har jeg forgæves søgt Midler til at afgøre.

Efter denne Bøn følger en Udlægning af 3. Vers i den 35. Salme: *leg er din Salighed* 1. Heller ikke til denne har jeg kunnet finde noget Forbillede.

Udgaven sluttet med en Formaning "til den kristne Læser". Denne Slutning maa - i hvert Fald i den Form, hvori den her findes - være tilføjet i Udgaven 1558, den ældste bevarede Udgave. Fortalen er jo dateret 1551, og i dette Aar er Bogen sandsynligvis ogsaa udkommen; i Slutningsordene hedder det imidlertid, at "den fromme Herre og streng Ridder Hr. Eske Bille, nu salig med Gud, fik først disse Bønner at høre, der de bleve læste for hannem hos hans Syge Seng, ikke mange Dage før end hans Tid var kommen". Nu døde Eske Bille 9. Febr. 1552, altsaa kan det anførte Sted ikke være skrevet i 1551.

Derimod har rimeligvis Originaludgaven sluttet med en Udlægning af Ordet Amen. Palladius siger nemlig i Fortalen "Udi Enden finde I et trøsteligt Svar af den xxxv Psalme... og en ret Uddynding paa det Hebraiske Ord ^{*} 96 Amen, som staar udi Enden bag efter hver Bøn". Denne Uddynding findes ikke i nogen af de bevarede Udgaver. Man har af en eller anden Grund udeladt den, men glemt samtidig at stryge Henvisningen dertil i Fortalen. Om Udlægningen særlig var forfattet til Mærkelige Bønner, eller om Palladius har taget Stykket fra En ret enfoldig Bedebog (se Bind I, S. 267), kan naturligvis ikke afgøres.

IV.

Palladius' Bearbejdelse af Ochino's Smaaskrifter er bevaret i følgende Udgaver:

1. Et Tryk fra 1558, prentet af Jürgen Richolff i Lybeck. Dette, det ældste bevarede Tryk, er Grundlag for nærværende Udgave. Formatet er lille Oktav, som Gengivelsen af Titelbladet, nf. S. 103, viser; Bogen bestaar af 36 Blade, sign. A-F, med 22 Linjer paa Siden. Læggene A, C, E har 8 Blade, Læggene B, D, F 4 Blade. Fuldstændige Exemplarer findes paa d. kgl. Bibl. i København og i Karen Brahes Bogsamling i Odense.

2. Et Tryk fra 1562, prentet af Ambrosius Kirchner i Magdeburg. Af dette er kun et Fragment bevaret; det findes paa d. kgl. Bibl. Af de 6-bladede Ark er følgende Blade bevaret: A2-A4 (Forord-"Indgang": *som haffue hans hielp*, Udg. nf. S. 106, L. 32), B3-B6 (3. Bøn *i det ieg haffuer*, Udg. S. 108, L. 9-8. Bøn Slutn.), C1-F5 (11. Bøn *at det maa ske*, Udg. S. 112, L. 13-Skriftet ud). Titelbladet mangler; men paa sidste Blad staar: *Prentit i Magdeborg/ hoss Ambrosia Kyrchner. Aar effter Guds byrd. M.D.LXII.*

Grundlaget for dette Tryk er ikke Originaludgaven, men 1558-Udgaven. Som denne har Magdeburg-Trykket Slutningsstykket "til den kristne Læser", der som paavist ikke kan have staaet i Originaludgaven. Udlægningen af Ordet Amen, der maa formodes at have staaet i Originaludgaven, mangler i Magdeburg-Trykket ligesom i 1558-Udgaven. Denne Udgave følges ikke blot i Stoffets Ordning, men 97 ogsaa - undtagelsesløst - i Ordvalg og Ordstilling og gennemgaaende ogsaa i Stavemaade. Enkelte Afvigelser heri findes dog. Magdeburg-Trykket har f. Ex. regelmæssigt *kiere, giøre*, 1558-Udgaven oftest *kære, gøre*, Magdeburg-Trykket har regelmæssigt *Bøner*, 1558-Udgaven har ofte *Bønner* v. S. a. *Bøner* o. a. lign. Men hvor nøje Ortografien i det hele følges, kan vises ved et enkelt Exempel. I 23. Bøn bruges i 1558-Udgaven regelmæssigt den brudte Form *Hiurde* (se Udg. nf. S. 118, L. 24 og 26, S. 119, L. 6, 11, 12 og 15), i 24. Bøn gennemgaaende den ubrudte Form *Hyrde* (se nf. S. 119, L. 22, 29 og 33, S. 120, L. 2; men S. 119, L. 30: *Hiurde*). Denne ganske vilkaarlige Forskel i Brugen, der muligvis skyldes, at der er skiftet Sætter, er uændret overført i Magdeburg-Fragmentet (Bl. D4v flg.). Noget ukritisk Optryk af 1558-Udgaven er dette dog ikke. Aabenbare Trykfejl er rettede, saaledes *form* til *from* (Bl. A2r, jfr. Textrettelse til S. 105, L. 9), *bisnarer* til *dissnarer* (Bl. D2v, se Textrett. til S. 117, L. 13), *der første* til *det første* (Bl. D3v, se Textrett til S. 117, L. 30), *nødtørffthighed* for *nøttrøffthighed* (Bl. F4r, se Noten til S. 125, L. 33). Enkelte ny Trykfejl er indkommet, saaledes *sin muds Aand* (Bl. A2v) for *sin munds Aand* (se Udg. nf. S., 105, L. 21); men i det hele er Magdeburg-Trykket omhyggeligt korrigeret.

3. Et Tryk fra Lybeck. Ogsaa af dette er kun et Fragment bevaret (paa d. kgl. Bibl.). Det er i lille Oktavformat og bestaar af følgende Blade: A1-B8 (Titelblad, Forord, "Indgang", l.-17. Bøn til *bær vinde faar mig dagli-*, Udg. nf. S. 115, L. 26) og C3-C6 (20.-24. Bøn til *Du min vdualde oc tro Hyrde oc beskerme-*, Udg. nf. S. 120, L. 2)1.

* 98

Hver Side er omgivet med en ornamenteret Ramme, sammensat af fire Stykker. Paa det nederste af disse er - paa 1. og 2. Bl. i hvert Ark - anbragt Signaturen: A, *ij*, B, *ij* osv. = A1, A2, B1, B2 osv.; paa 3. Blad i Arkene findes paa Signaturens Plads Navnetrækket A.F., de fem sidste Blade i Arkene er ikke signerede. Titlen lyder:

*Nogle mer- | ckelige Bøner/ wdi | denne Verdens modgong | oc elendighed I at indfalde Hart til | Gud met/ besynderlige naar | det vil gieide for aluore | wdi Kaarssit. | * | Fordansket aff Doct. | Peder Palladius. | (Vignet). | Lybeck.*

Paa Titelbladets Bagside findes to Skriftsprog: Ps. 145 (V. 18-19) og Es. 65 (V.24); derefter følger Forord, Indledning, Bønner, bogstavret stemmende med Magdeburg-Trykket 1562. Ikke blot er som her *kære, gøre* osv. ændret til *kiere, giøre*, og Trykfejl som *form, bisnarer, der første* rettet til *from, dissnarer, det første*; men ogsaa de ny indkomne Trykfejl er uændret overførte: Lybeck-Fragmentet: *sin muds Aand* Bl. A2v = Magdeburg-Fragmentet Bl. A2v. Kun en eneste Afvigelse fra Magdeburg-Trykket findes; Forordet i Lybeck-Fragmentet slutter: *Palme Syndag/ Aar effter Guds byrd/ 1551*, mens Magdeburg-Fragmentet ligesom 1558-Udgaven har: *Palme Syndag/ Guds Aar 1551.*

Da Slutningen af Lybeck-Fragmentet mangler, ses det ikke, naar det er trykt, og hvem Bogtrykkeren er, men herom giver det følgende Tryk nogen Oplysning.

4. Dette Tryk er prentet af Augustinus Ferber i Rostock, 1572. Saavel Udstyrelse: Rammer, Linjetal, Typer, som Ortografi svarer nøje til Lybeck-Fragmentet. Ligesom her er Signaturen A, *ij*, B, *ij*, osv. anbragt paa 1. og 2. Blad af hvert Ark i Rammernes nederste Stykke; ligesom her findes paa Arkenes 3. Blad paa Signaturens Plads Navnetrækket A. F. Og Ortografien *kier, giøre, Bøner* osv. er 99 gennemført, ligesom Trykfejlene er gentagne - saaledes det fra Magdeburg-Trykket stammende *muds* og det vist i Lybeck-Trykket indkomne *haadere* for *haardere* (Lybeck-Fragm, A6v, Rostock-Trykket A7v; jfr. Udg. nf. S. 108, L. 7). At det er Lybeck-Fragmentet, der er Grundlag for Rostock-Trykket, ikke omvendt, ses af, at mens de faa Trykfejl, der fandtes i Lybeck-Fragm., gentages i Rostock-Trykket, findes ingen af dettes talrige Trykfejl i Lybeck-Fragmentet; Rostock-Trykket har f. Ex. *de samm Ord* (Bl. A4v), Lybeck-Fragm. *de samme Ord*, R. *tuileh* (Bl. A5r), L. *tuiler*, R. *som kaffen* (Bl. A5r), L. *som haffue* o. s. fr. Ligesom Lybeck-Fragmentet (og i Modsætning til

Magdeborg-Fragmentet og 1558-Udg.) har Rostock-Trykket i Slutningen af Forordet: "*Palme Syndag/ Aar efter Gudes [L. Guds] byrd/ 1551*". Rostock-Trykket er altsaa et - ganske ukritisk-Optryk af Lybeck-Fragmentet. Dets Titel er:

*Nogle mer- | ckelige Bøner/ wdi | denne Verdens modgong | oc elendighed/ at indfalde Hart | til Gud met/ besynderlige na- | ar det vil gieide for aluo- | re wdi Kaarssit. | * | Fordansket aff Doct. | Peder Paladius. | (Vignet) | Rostock.*

Som det ses: væsentlig bogstavret Overensstemmelse, kun forskellig Linjedeling (sml. Rostock: *na- | ar*, Lybeck: *naar |*).

Paa Titelbladets Bagside findes, ligesom i Lybeck-Fragmentet, to Skriftsprog. Om disse er indføjede i Lybeck-Trykket eller stammer fra Magdeborg-Trykket, kan paa Grund af dettes defekte Tilstand ikke afgøres. Paa Bogens sidste Blad staar: *Prentet i Rostock hos Augustinus Ferber. Aar efter Guds byrd. M. D. LXXII*. Heraf erfarer man Betydningen af Navnetrækket A. F. paa Rammerne, og man har da samtidig et fulgyldigt Vidnesbyrd om, at ogsaa Lybeck-Trykket er udgaaet fra Augustinus Ferbers Presse, da Navnetrækket ogsaa findes paa dettes Rammer1.

Fuldstændigt Exemplar af Rostock-Trykket findes paa d. kgl. Bibliothek.

* 100

5. Optryk af H. P. Resen i "*Insfructio Executionis Catecheticce, ... Huorledis Catechismi Øfuelse bør at drifuis... Kiøbinghafn... 1636*". Bl. Q4v-Tlr. Resens Udgave er et ordret - oftest bogstavret - Optryk af Udgaven 1558. Ligesom denne slutter Resens Udg. med Stykket til den kristne Læser om Eske Bille, der ikke fandtes i Originaludgaven (se ovf. S. 95).

Titlen i Resens Optryk lyder:

Nogle merckelige | Bøner/ udi denne Verdens | Modgang oc Ælendighed/ at ind- | falde hart til Gvd med/ besynderlige | naar det vil gieide for aluere udi | Korsset. | Fordanskede af | Doct. Peder Palladio.

Umiddelbart efter Titlen følger Forordet ligesom i 1558-Udgaven, ikke Skriftstederne som i Lybeck- og Rostock-Trykket. Disse kan da, saalidt som Original-Udgaven, have været Grundlag for Resens Udgave. Muligt er det, at Magdeborg-Trykket har tjent som "Tryk-Manuskript", i hvert Fald er alle Trykfejl i 1558-Udg. rettet i Overensstemmelse med dette. Iøvrigt har Sætteren af og til moderniseret Ortografien: *Modgong* til *Modgang*, *Kaarssit* til *Korsset*, *haffue* til *hafue* o. lign., men hvor den gamle Retskrivning ikke har stødt Sætteren, har han ladet den staa; saaledes er for at nævne et enkelt Sted den omtalte vilkaarlige Skiften af *Hiurde* og *Hyrde* i 23.-24. Bøn forblevet uændret. Ganske undtagelsesvis er et Udtryk moderniseret som Forordets *Latins Bøner* til *Latinske Bøner* (Bl. Q4v, jfr. nf. S. 105, L. 8). - Efter Palladius' Forord har Resen indføjet nogle biografiske Oplysninger om Ochino, og efter Palladius' Slutningsord til den kristne Læser har han tilføjet: 101 "*P. P. 1551*". Denne sidste Tilføjelse er jo meget misvisende, da netop Slutningsstykket ikke kan være skrevet 1551.

6.-7. Foruden disse Udgaver nævnes i ældre Bibliografier et Lybeck-Tryk fra 1560 og et Rostock-Tryk fra 1575 (Møller, *Cimbria literata I*, 1744, S. 478, Zwergius, *Det siellandske Clerisie* 1754, S. 76, Videnskabernes Selskabs Almanak 1766). Det første har jeg ikke fundet i nogen Bogkatalog, det sidste fandtes i Resens Bogsamling (Resens Bibl. Kbh. 1685, S. 245, Nr. 42). Muligt er det, at Aarstallene skyldes Trykfejl for 1572 og 1568 (?).

8. Tilbage staar det at omtale Original-Udgaven. Som det fremgaar af ovenstaaende, er denne ikke benyttet til nogen af de senere Udgaver; det er 1558-Udgaven, der direkte eller indirekte ligger til Grund for Magdeborg-Trykket, Lybeck-Trykket, Rostock-Trykket og Resens Udgave. Orig.-Udg. synes da meget tidligt at være gaaet tabt. Kun i én Katalog over det 17. og 18. Aarh.'s store Bogsamlinger har jeg fundet den. Det er i Fortegnelsen over Hielmstiernes Samling II. Kbh. 1785, S. 685, Nr. 8. Her staar: "*Nogle merkelige. Bønner udi denne Verdens Modgang fordanskede af Dr. Peder Palladius, Lybeck 1551*". Denne Bog findes nu paa d. kgl. Bibl. som Nr. 1441, 8°, i Hielmstiernes Samling, men det er desværre ikke Originaludgaven, men det ovenfor beskrevne Lybeck-Fragment. Katalogens Forfatter har fra Titelbladet taget Trykstedet "Lybeck" og fra Fortalen Aarstallet "1551", og sammenlagt er dette blevet: et Tryk fra "Lybeck 1551". I Universitets-Bibliothekets haandskrevne Katalog nævnes et Rostock-Tryk fra 1551; men heller ikke dette er Original-Trykket: det Exemplar, Katalog-Nummeret henviser til, er et defekt Exempl. af det ovf. beskrevne Rostock-Tryk 1572.1 Atter her skyldes Fejlangivelsen Katalogisatorens Kombineren af Titelblad og Fortale. Endelig maa det omtales, at Vid. Selsk. Almanak 1765 nævner et Lybeck-Tryk fra ^{*}102 1551, men om denne Angivelse er bedre hjemlet, er tvivlsomt. Om Originaludgaven 1551 vides i Virkeligheden intet Man kunde derfor spørge: Har en saadan Udgave existeret? Er ikke Udgaven 1558 Originaludgaven? og maa Aarstallet 1551 i Palladius' Forord ikke forklares som fremkommet ved en Sætters Fejllæsning af 1557 i Palladius' Manuskript? - Efterskriften til den kristne Læser giver Svar herpaa, thi i denne siges det jo, at "Eske Bille... fik først disse Bønner at høre", men da Eske Bilde som omtalt døde i Begyndelsen af 1552, maa Bønnebogen jo

have foreligget inden dette Tidspunkt.

9. Til Slut maa det nævnes, at der, som omtalt i. Bind S. 353, findes en Afskrift af den efter 30. Bøn følgende "Bøn at bruge udi en svar Sot og Sygdom" i et Hdskr., der er ældre end noget af de bevarede Tryk, nemlig i Vexiø-Haandskriftet fra 1557 (Bl. 75v-77v). Denne Afskrift er, som Varianterne nf. S. 131 vil vise, paa mangfoldige Punkter forskellig fra den trykte Text; og Afgivelserne er af en saadan Art, at de kun kan forklares ved, at Bønnen i Vexiø-Haandskriftet er nedskevet efter Hukommelsen. Snart er Smaaord udeladt: *her* (S. 123 L. 15, at L. 23 o. fl.), snart er Ord tautologisk tilføjede: *O Herre Jesu* bliver til *O Herre gud Jesu christe* (S. 123 L.12) o. lign. Ikke sjældent er Sætninger og Ord ombyttede (se S. 124 L. 1-2), og Ord, erstattede af andre - ofte mere dagligdags - Ord: *usalige* af *usle*, *Satan* af det eufemistiske *Skam*, *Barmhjertighed* af *Miskundhed*, *forlade mig paa* af *stole paa*, *ganske* af *ganske*, *formere* af *forøge*, *fejle* af *vanske*, *forjaa* af *snave* o. fl. Sammenholdt med Originalen giver Afskriften saaledes et ikke uinteressant Bidrag til Tidens Sprogbrug. - En halv Snes Aar efter er Bønnen blevet bearbejdet af Rasmus Hansen Reravius og (uden Forfatterangivelse) optaget i hans Bønnebog, hvorfra den er gaaet over i senere Bønneog Salmebøger. Sml. nf. S. 132.

103

104

105

Erlig oc Pelbyrdig (Quinde/ Frue Eline Gøye/ paa Skioldews/ Salig Her Moritz Olsens Ridders effterleffuerske/ ønsker ieg Peder Palladius Naade oc fred/ aff vor Herre Jesu Christo.

RÆre Frue Eline/ Jeg tacker eder for alle velgerninger/ Oc til it tacknemligheds tegen/ sender ieg eder denne lille Bønebog/ for en ringe skenck/ som indholder tredue smaa Bøner/ huilcke ieg vddrog aff tho lange Latins Bøner/ som en lerd oc from Christen mand aff Valland/ ved naffn Bernardinus Ochinus aff Senis/ || wdi Papisteri/ gjorde oc bad/ At mand Band see oc formercke ocsaa her paa/ at der vaar mange fromme hierter/ wdi Paffuedommet/ som Gud Almectigste beuarede fraa Helligens paa kaldelse oc anden Papistiske wgudelighed oc Affguder/ Hues Bøger/ Bønner oc anden scrifft nu foruaris oc vdryckis vdaff den store ild som Gud lader den gantske Paffuedoms vildfarelse opbrende wdi/ io lenger oc mere/ imod hans Kære Søns Jesu Christi tilkommelse til dommen/ Naar hand skal endelige forstyre oc ødelegge det gandske Antichristis regemente som S. Po. siger ij. Thes. ij

Huilcken/ Herren skal dræbe met sin munds Aand oc || hand skal gøre hans endeligt/ formiddelst sin Tilkommelsis obenbarelse/ Saa haffuer dog vor Herre Christus verit hoss sine vdualde/ ocsaa mit i det gruselige Paffuens wgudelige Regemente/ Oc sælemord/ at de ere bleffne reddede der fra/ oc haffue toet deris klæder/ oc haffue giort deris kleder klare/ i Lammens Blod/ Apocalip. vij. Der faare ere de faar Guds Stol/ oc tiene hannem dag oc nat i hans tempel.

Kære Frue Eline/ Jeg loed icke disse Bønner bliffue ved den langhed/ som de haffde tilforne/ paa det ingen skulde kedts ved at læse dem. Wdi enden finde i it trøsteligt suar aff den xxxv. Psalme/ til dem alle sammen/ oc en ret vdydning || paa det Hebraiske ord Amen/ som staar wdi enden bag efter huer Bøn.

106

Bedendis eder gerne/ at i ville tage dette mit føye Arbeide til tacke/ oc bruge dem wdi eders daglige Bønner/ oc enlighed/ som den hellige Paulus j. Timoth. v. scriffuer om de Viduer/ som haffue effter deris kære Hosbonders død/ Huss/ Børn oc tiunde at regere vdøffuer/ at de dog skulle holde sig enlige/ sette deris haab til Gud/ oc bliffue i deris Bøn oc formanelse dag oc nat/ Thi/ siger hand/ det er vel giort oc tacknemmeligt

faar Gud. Hannem eder oc alle gode oc Gudfryctige Vidner befalendis til euig tid Amen/ Screffuit i Københaffn. Palme Syndag/ Guds Aar Mdlj. ||

En indgong til disse effterfølgende Bønner.

Naar wi ville aluorlige bede Gud om noget/ da maa mand io giffue sig stunder der til/ Oc end wdi enlighed/ der som icke er megen bulder oc forhindrelse/ Oc da skal it menniske skillie sig aff/ met alle Timelige tancker/ saa meget som mueligt er/ oc holde sig tcke anderledes wdi sin Bøn/ end som hand haffde der/ vor HERre Jesum Christum faar sine øyen/ oc hand taledede met hannem aff sit hierte/ paa det enfoldigste/ de same ord/ som hand kunde staa legemlige at tale faar hannem. Der som hand || kunde det gøre/ da tuiler mig inted der paa/ at hand haffde ey meget at tale met hannem. Oc der som hand end icke torde tale for redsel oc blusel/ for hans Guddommelig neruerrelse/ da kunde det alligeuel regnis for en Bøn/ som naar en fattig mand staar oc seer ynckelige paa en Rigmand/ oc taar dog icke tale til hannem/ da kand den rige mand alligeuel forftaa/ at hand vil bede hannem om noget for Guds skyld/ som mand siger paa Latine/ Misere videre/ satis est rogare/ at see ynckelige paa nogen/ det er biddet naack/ Nu ere wi alle den rige oc almectigste Guds fattige Børn/ som haffue hans hielp oc trøst behoff/ der faar bør || oss at 107 falde hart ind til hannem/ oc see ynckelige paa hannem/ oc bede met mund oc hierte/ disse Bønner som her effter følge/ oc andre deris lige/ nest hoss Fader vor.

Den Første Bøn at giffue sig skyldig oc Herren i vold.

O Herre/ effterdi at ieg haffuer til denne dag/ regeret mig effter min blinde fornufft/ saa at ieg haffuer ilde leffuit/ Thi ieg haffuer veret en stor offuertredere || lige tuert imod dine Hellige Budord. Men effterdi at ieg kand nu bekende det ved din naade/ flyer ieg til dig om hielp oc trøst/ oc skencker dig aff mit hierte/ alt mit Timelige Gods/ Heder oc ære/ Børn oc foreldre/ slect oc venner/ min karskhed oc sundhed/ liff oc Siel/ oc alt det mig til hører/ inted vnder taget. Brug ved mig mild eller haard lægdom/ effter som du selff kant dømme at vere nytteligt imod min bræck oc brøst.

Jeg giffuer mig gantske wdi din vold/ Handle met mig/ effter din Guddommelige vilie/ aleniste at ieg maatte bliffue Salig ved dig/ O Herre/ Amen ||

Den Anden Bøn At giffue sig hart ind/ til Guds kierlighed.

O Herre/ Jeg haffuer ingen raad eller vndsetning/ wden hoss dig alene. Der faare/ giffuer ieg mig gantske hen/ vnder dit regemente/ Thi ieg veed vel/ at du lader icke dine vdualde leffue i ledighed oc ørckeløshed/ Men du øffuer dem wdi alle dygder at de kunde bliffue retsyndige oc fuldkommelige.

Jeg er vis paa/ at du haffuer mig kær/ oc bekender at du haffuer giffuit dig selff for mig/ vdaff den store kierlighed/ som du beuiste mig. || Der faare vil ieg bliffue hart ved dig/ der som du end vilde handle saa haardelige met mig/ som du gjorde met din tienere Job/ effterdi ieg veed at det er mig nytteligt oc gaffnligt til min salighed/ Ehuad du bær paa mig/ eller til føyer mig/ da skil mig icke ved min salighed/ men vnd mig den at beholde euindelige/ Amen.

At Christus vilde staa paa sin Ret

O HERRE/ Jeg giffuer mig icke vnder dit vold oc vnder dit Regemente/ en dag eller tho/ men euindelige wden affladelse/ Men der som || det end saa skede/ at ieg vilde det fortryde/ at ieg haffde giffuit mig dig i vold (som snarlige kunde ske) aff wtolmodighed/ om du lagde Paarssit end nu haardere paa mig/ da beholt mig alligeuel hoss dig/ effter den ret/ som du haffuer til mig/ i det ieg haffuer giffuit mig veluillige vnder din lægedom. Lad icke aff for min modstand oc genstridighed/ men effterdi at du haffuer en tid annammet mig faar din egen/ oc haffuer tilsagt mig at du vilt gjøre mig salig/ da vil ieg at du skalt fuldkomme din gerning/ som du haffuer begynt/ at du kant ærts der aff ewindelige/ Amen. ||

Den Fierde Bøn Om at kunde gjøre noget gaat.

O Herre/ det er sant/ at ieg haffuer vel sind oc vilie til at tiene dig/ men effterdi/ at det er icke wdi min krafft oc mact/ men i din aleniste/ da beder ieg dig/ at du vilde aldels gjøre mig vis paa min Salighed/ oc det aff Naaden oc icke aff retten/ ey heller aff nogen Gerning som ieg kunde gjøre foruden din naade/ Men der vil ieg bygge paa oc rose mig aff/ huad du vilt gøre aff mig/ effterdi at ieg er ellers altid genstridig mod dig.

Der faare/ skencker ieg || mig dig/ icke som it fromt menneske/ men som en syndere/ at du skalt gøre mig from/ oc begerer at du vilt annamme mig til dig/ som en aff dine/ icke at ieg regner mig verdig at vere/ heller holder mig den at vere/ som kand tiene dig verdelige foruden din naade/ men at du vilt vise mig den rette vey ved din naade/ at ieg kand vandre i dine Budord oc gøre noget gaat som dig kunde vel behage/ Amen.

109

Den Femte Bøn Om Herrens Naade oc Barmhertighed. ||

O HERre/ Jeg veed at du est god/ oc at du elsker mig fuldkommelige/ der faare skenckte teg mig dig ved alle de puncter oc artickler/ som ieg til forn i min Bøn opregnede faar dig/ Oc det met en sterck oc liffactig tro/ Thi ieg veed at huo som tror oc forlader sig paa dig/ hand bliffuer salig/ oc hand skal icke forfaris/ Thi haabet beskemmer icke/ Der faare/ annamme mig icke effter min fortienste eller effter det ieg haffuer forskylt/ men effter din blote naade oc barmhertighed.

Den Siette Bøn. Om salighed at hente aff Herren alene. ||

O HERre/ huorlunde kand ieg begere Salighed for min retferdighed/ effterdi at ieg haffuer hende i ingen maade/ der faare flyer ieg til din Barmhertighed. O Herre beuijss din ære i det at du giffuer din store godhed til kende/ oc beuar oc frels mig store Syndere. Der wdi gør du en vnderlig gerning/ offuer alle andre vnderlige gerninger/ som du gør alene. Tag aarsage aff mine wtalige Synder/ oc beuijss din mact faar den gantske verden/ huor wransagelige ere din naadis liggendefæ. Jeg veed at du kant frelse mig/ Thi at du haffuer wdi din pine mere beuijst mig din offuerflødige kierlighed/ end din almectighed ||/ Huor faare/ mig

bør to mindre/ at tuile paa din vilie end paa din mact. Jeg veed at mine synder haffue icke vdslyct oc ey heller formindsket din kierlighed imod mig/ men de giffue større aarsage til/ at samme din kierlighed kand giffuis til kende/ forklaris oc obenbaris/ Saa forklare den ocsaa i mig/ til din egen ære/ Amen

110

Den Siuende Bøn Om beskermelse mod Dieffuelen. ||

O HErre/ Jeg veed at du kant gøre/ huad du vilt gøre/ Oc huad som du vilt/ det er retferdigt oc gaat/ der faare veedst du vel raad til at frelse/ Oc det io der faare/ at du seer icke til mig/ men til dig/ oc huad du haffuer lidt oc igennem draget for min skyld/ brug der faare mod mig din almectighed/ oc det som dig bør at gøre.

Men dig bør at vere Jesus/ det er/ en Frelsermand/ oc der faare est du vdfent aff Faderen til verden/ end dog at dieffitelen haffuer hafft mact offuer mig/ oc ieg er saar giort i tusinde maade.

Dog er det icke i min mact at tage dig din mangfoldige ret fra/ som du haffuer til mig/ || Der som du icke vilt miste din ret som du haffuer til mig/ da bør dig/ oc retten giffuer det/ at du skalt veidelige tage mig fra dieffuelen til dig igen/ som dit egit rette gods oc eydom/ Gør det min Herre/ for dit hellige naffns æres skyld/ Amen.

Den Ottende Bøn At Herrens villie maa ske.

O Herre/ forsmaa icke den som haffuer kaaftit dig saa dyre/ der som du vilde end aldelis fordømme mig/ da vilde det vel gøre mig ont/ for den euige skade ieg finge der aff. Men det vilde gøre mig || mere ont oc en euig tancke/ at alt det store arbeyde/ som du haffuer taget dig til for min skyld/ oc din pine oc blodige sued skulde vere til forgeffuis paa mig/ at du ingen Seijer kunde sige dig/ at haffue faaet for mig.

Men ieg fornemmer i mit hierte/ at du siger til mig/ at ieg er salig giort ved dig oc i dig. Der faar/ vaare det nu min store begering/ at ieg skuide icke ienger leffue i mig/ men i dig/ at det skeer snart/ beder ieg om din naade der til/ Amen.

111

Den Niende Bøn At Herren vil tage oss i forsuar. ||

O HErre/ Jeg kommer til dig/ efter som du aff din store kierlighed haffuer kaldet at mig/ Jeg veed at din Barmhiertighed er saa stor/ at mig bør at haabe ret tuert imod alle mine Synder/ Jeg kende dig icke tilforn/ der faar elskte ieg dig icke.

Oc effterdi ieg kand icke aarsage mig/ da holder ieg mig icke/ at vere bedre end en aff de Jøder/ som dig kaarsfeste/ Huilcke du selff/ der du hengde paa kaarsit, aarsagede oc sagde. De vide icke huad de gøre/ Aarsage ocsaa mig/ i den samme maade/ hoss dig selff oc din Fader. O Herre ver mig arme syndere naadig/ som kommer til dig/ Lige som til min eniste hielp oc tilfluct/ Amen. ||

Den Tiende Bøn Om Guds almectighed.

O Herre Gud/ ieg veed at du est aleniste Gud i Himmelen oc paa Jorden Stor oc almectig/ oc at du kant frelse mig/ met din almectigheds krafftighed/ der som ieg end vaare aldelis forblindet/ oc icke kende dig. Ja der som ieg end haffde it hierte haardere end en Demant/ oc vaare wlydig/ genstridig oc lige tuert imod din vilie/ Ja huad vil ieg mere sige/ der som ieg end vaare rodfest wdi alt ont/ oc nedsuncken wdi al onskabs oc skalckheds dybhed/ dog veed ieg alligeuel til Fuld visse/ oc || foruden al tuil/ at du kant opliuse mig/ oc gøre mit haarde hierte/ vegt oc bløt/ Der faare kalde mig til dig/ Forny mig/ omkringuend mig/ afløss mig aff alle mine synder/ oc gør mig retferdig from oc hellig igen/ som du gjorde S. Pouil/ oc mange andre dine vdualde/ oc det/ til dit loff oc ære/ Amen.

112

Den Elffte Bøn Om Guds Viisdom.

O HERRE Gud/ Jeg veed til Fuld visse/ at du est altid en stor almectig Gud at du kant igenløse oc frelse mig/ forvden min møde oc arbeide. || Ja meget mere/ met din ære oc loff. Der faar vil ieg ydermere ingen tuil haffue paa min Salighed/ Men ieg vil vere gantske vis oc frimodig/ om min Genløser oc Saliggører/ oc det saa meget mere/ at ieg haffuer en sand vidskab/ om din euige oc wransagelige Vijsdoms Kelde/ som er wbegribelig/ wendelig som icke staar til at tømme.

Der til met/ er ieg ocsaa der vis paa/ at du veedst raad/ middel oc lempe til at framlede oc indføre mig til den euige Salighed oc himmelske glæde/ at det maa saa ske/ beder ieg dig/ du som est min eniste Frelsermand oc Genløser/ Amen. ||

Den Tolffte Bøn/ Om Guds Kierlighed.

O HERRE Gud/ effterdi at din Kierlighed/ som du haffuer til mig/ oc til det gandske menniskelige slect er stor/ wsigelig oc icke mindre wbegribelig oc wendelig/ end din Vijsdom oc Almectighed/ leg veed ocsaa det oc er vis der paa/ at lige som du kant igenløse oc frelse mig ved din Almectighed/ oc du veedst raad der til/ ved din Vijsdom/ saa vilt du det ocsaa gøre ved din Kierlighed/ oc det for din kære Søns vor Herris Jesu Christi alsombitterligste pine oc død/ som hand taalde oc || lidde paa Kaarssens Galie for mig arme wsle syndige Menniske/ der hand vdgaff offuerflødelige sit hellige rosens Blod for min skyld/ Der obenbarede du din Kierlighed alsommest/ oc beuisde dig mere i den gerning imod mig/ end enten i din Almectighed/ heller oc wdi din Vijsdom/ Oc samme din Kierlighed oc veluillighed haffuer mere arbeyde gjort til min Salighed end enten din Almectighed/ huor met du kant ¹¹³ hielpe mig/ eller din Vijsdom huor met du vedst raad til at hielp mig/ Der faare lad meg nyde samme din Kierlighed gaat at/ til euig tid/ Amen. ||

Den Trettende Bøn Om vor skabelse oc Verelse.

O HERre Gud/ Huo vil bygge it Taarn op/ oc hand sider icke tilforn/ oc legger vdoffuer/ huad det vil kaaste/ oc om hand formaar det at gøre? Du est den vijse mand/ imod hues Vijsdom/ vor furnufft oc den gandske Verden er idel daarhed/ Thi du min Gud haffuer skabt mig oc giffuit mig Liff oc Siel oc alt det ieg er/ haffuer oc formaar.

Der faar veed ieg det/ min HERre oc Gud/ at ieg som er dine Henders Gerning/ som vdfloed aff din || Guddommelig Vijsdoms kelde icke bliffuer forskut oc fortabt. Thi end dog at du haffuer skabt mig aff inted/ dog haffuer du icke alligeuel skabt mig til forgefuis/ meget mindre fordømmer du mig/ men du frelser mig meget heller/ oc vilt vere mig en naadig Gud/ Der faare beder ieg dig/ at du vilt føre oc lede mig til den ende/ til huilcken du haffuer skabt mig/ oc fra begyndelsen vdualt mig wdi din kære Søn vor Herre Jesu Christo/ Amen.

Den Fiortende Bøn Om Guds Faderlig Forsiun. ||

O HERre Gud/ den daglig forfarenhed ber vidnesbyrd der om/ At en Fader ingenlunde tilstedder sin Søn at giffue sig til skibs wdi haffuit/ der som hand viste tilforn/ at hand skulde drunckne der i haffuit/ oc icke komme til den haffn som hand skickede hannem hen til/ vere sig huor wlydig/ fortraadden/ oc genstridig hand kunde vere imod sin Fader/ oc end om hand selff kunde vere aarsage der til oc forskyldte det/ at hand skulde drunckne i haffuit.

114

Huorlunde kunde ieg da det tro/ eller bedrøffuis der aff/ at du/ du siger ieg/ min eniste/ almectigste/ euige Fader/ som / haffuer skabt mig/ som haffuer giffuit mig min || Værelse oc væsen/ at ieg er bleffuen it Menniske oc haffuer indsæt mig wdi denne Verdens staarminde oc brusinde haff/ skulde saa forseet mig fra euig tid/ at ieg skulde skillies fra dit naadefuldt ansigt oc hen kastis wdi den euige Død/ oc bliffue saa borte/ nedsuncken i Synden oc fortabt euindelige/ Der faare lad det / io ingenlunde ske/ men fri mig ved din Søn Jesum Christum vor Herre/ Amen.

Den Femtende Bøn/ Om Foriættelserne oc om Haabet. ||

O HERre Gud/ end dog ieg vil icke indfalde wdi din wransagelig raad oc dom/ lige som du haffde icke mact/ ey heller sag oc gaat skel til at fordømme mig/ effterdi/ at ingen kand met nogen ret imod sige din Guddommelig mectighed oc forsæt/ eller finde skick oc maade der til/ Thi du est alene retferdig oc hellig i alle dine gerninger/ dog er mit haab HERre/ saa stort oc wden al tuil/ at ieg kand icke end finde en eniste sag/ som mig kand indlede/ til at tuile oc sorge/ lige som du min Gud oc Herre/ haffde forskut mig/ men ieg veed/ at den tillid oc det haab/ skal aldri gøre mig til skamme/ Thi end dog mine synder oc misgerninger || ere store oc wtalige/ dog tror ieg icke dismindre paa dine foriættelser. At din naade oc barmhiertighed er wendelig/ wbegribelig/ oc meget større oc offuerflødeligere end mine offuertredelser oc misgerninger.

Der til met seer ieg oc fornemmer at mine synder ere affslecte oc afftode wdi Chrifto/ icke aleniste saa meget som nock kand vere/ men offuerflødelige oc paa det aller fuldkommeligste/ Der faar effterdi at ieg veed dette altsammen/ da beder ieg dig/ at du vilt vere til freds met mig i den maade oc icke ydermere optendis til at refse oc straffe mig/ oc det for Jesu Christi skyld/ Amen. ||

115

Den Siættende Bøn/

Om Syndernis forladelse.

O Min eneste HERre oc Gud/ nu fornemmer ieg huor storlige oc wsigelige ieg elskis aff dig/ oc det for Christi skyld/ som forligte mig med dig/ oc kom mig i vendskab med dig igen. O huilcken en naadefuld oc stadig Fred/ haffuer nu mit Hierte oc min Samuittighed/ saa at ieg veed/ oc er vis paa/ at du est icke lenger min Fiende/ icke vilt du heller regne mig mine synder til/ eller vere mig en streng dommere/ Men du est vorden mig en Barmhiertig oc Naadefuld Gud/ som haffuer || fraa begynderen regnet mig med wdi talet iblant dine vduolde/ Oc haffuer annammet mig til din Søn/ oc til Christi broder/ oc haffuer giffuit mig alting ved hannem. Ja/ hannem self faar mine øyen/ met alle hans velgerninger oc verdskyld/ Lad mig der faare bliffue delactig wdi alt det gode / som du haffuer i Himmelen/ ved den samme din Søn Jesum Chrtstum vor Herre/ Amen.

Den Syttende Bøn/ Om den Hellig Aands Naade. ||

O HERAE Gud/ Jeg forsøger det daglige ved dit salige ord/ at alle dine foriøttelser ere beuijste mig til gode/ aff din runde veliullighed oc ere fuldkomne ved Christum/ Oc skulde ieg end nu tuile/ om min genløse? Ja skulde ieg end nu tutte om din kierlighed? Den Hellige Guds Aand/ som ingen Suig eller bedragelse er wdi/ Hand giffuer mig daglige til kende/ hand taler til mig oc bær vinde faar mig daglige/ aller inderste wdi mit hierte/ at ieg er it vdualdt Guds barn/ at du elsker mig/ oc du haffuer besynderlig tilsuon til mig/ fordi at Christus haffuer igenløst mig oc den Helligaand er mig vorden it pant oc || Guds penning/ paa min salighed/ oc skulde ieg icke sette Tro til hannem wden ieg skulde ocsaa tuile? Min Gud lad det aldri ske/ for dit Naffns ære skyld/ Amen.

116

Den Attende Bøn imod Fald oc Frtstelse.

O HERre Gud/ end dog at det Punde vel saa ske/ At du kunde lade mig atter igen (effter mit syndige kiøds skrøbeligheds skyld) falde wdi Fristelse/ wdi nogen last/ eller offuertredelse oc misgerning/ dog skal ieg icke alligeuel/ min HERre/ tuile paa || din Barmhiertighed/ men ieg vil saa heller tencke/ at saadant kunde hende mig aff den aarsag/ at du der faar lodst mig falde/ icke at ieg skulde bliffue wdi det fald/ oc biiffue saa borte/ om ieg icke komme til anger oc rulse/ men at ieg skulde dismere falde i mishaab/ om al min kødelig krafft oc mact/ oc sette al min tro oc tillid/ oc eneste haab til dig/ saa skulde din store kierlighed opdages mere i meg/ at ieg den disbedre kunde kende oc forstaa/ Thi wdi fald oc synd paamindis ieg om min skrøbelighed/ oc lærer at kende min offuertredelse/ oc den kand gøre mig ont/ saa at ieg dog mere tuingis til at begere din Guddommelig naade ||/ Oc at du vilde siden Framdelis foruare mig fra fald/ at ieg der effter aldri aff min styrcke oc krafft/ men euig oc altid/ aff din hielp oc trøst kunde husuale mig/ Beuijss dig her wdi imod mig effter din hiertens verdige vilie/ Amen.

Den Nittende Bøn/ Om Guds retferdiggørelse.

O Min Herre oc Gud oc eniste Frelsere/ Det er to sant oc vist/ at dig ligger eniste mact der paa/ at giffue oc beuise Mennisken dine besynderlige || wbegribelige oc alsom ypperste Gerninger/ oc velgerninger. Thi der som it Menniske kunde ved sig selff bliffue retferdig/ from oc hellig oc du vilde alligeuel gøre hannem salig/ huad ære haffde du der aff? Sant er det at en snild Første begaffuer dem iblant hans hoffsinder/ som tiene alle troligste/ men der som du HERre vilt begaffue de genstridige/ wlydige/ wtacknemmelige oc affaldne syndere 117 met din Naade/ oc gøre dem retferdige oc Fromme/ disse ere offuer naturlige/ oc Guddommelige gerninger/ som bequemme din Maiestat/ huilcke der kunde ocsaa tiene til din glori oc ære. Lad ocsaa mig/ ære loffue oc prise dig i || den maade for Christi skyld/ Amen.

Den Tiuende Bøn Om Troen oc imod Mishaab.

O HERre Gud/ Naar de wgudelige bliffue forferdede for deris synder skyld oc falde i mishaab/ effter at de haffue ingen vidskab om din Naade/ da annammer ieg der lige tuert imod/ en aarsage aff mit haab i saa maade/ Jodiss større oc foruden tal/ mine synder oc misgerninger ere/ to dis større aarsag haffuer ieg til at tro/ at du skalt || dissnarer frie oc frelse mig der fra/ At du kant beuise dig der met/ dismere Barmhiertig/ taalmodig/ mild/ medlidende oc naadig/ der faare vil ieg ingenlunde falde wdi mishaab/ men skadelige tro oc inted tuile der paa/ at ieg ey faar salighed hoss dig/ Formere du io min Tro til din ære/ Amen.

Den xxj. Bøn Om Guds Naade oc Mildhed.

O Herre Gud/ Jeg veed at din kierlighed er foruden ende/ alligeuel at ieg kand icke begribe hende/ effter || min syndige oc forblindede Naturs vilkaar/ at ieg aldri kand fuldkommelige sette tro til hende/ som mig burde/dog er jeg icke dismindre vis paa/ io dismere ieg begynder at husuale mig met hende/ io disoffuerflødeligere faar ieg hende/ der som ieg kunde ellers nock som oc foruden tilbagdragelse/ sette tro til hende/ Thi lige som Jacobs børn/ der de haffde lenge naack bespottet/ soldt oc forsent deris broder Joseph/ da funde de hannem dog venlig/ veluillig/ mild oc Naadig/ Disligeste den fortabte Søn/ det første hand angrede oc ruede sin gerning oc kom til 118 sin Fader da fick hand strax naade oc forladene/ Huor meget mere || tør ieg husuale mig aff din naade oc aff dit gode/ Du naadefulde oc barmhiertige Gud oc Fader/ der som ieg kommer oc indflyer til dig/ met it wtuilactigt haab/ Der faare beder ieg dig/ at du vilt see til mig/ oc annamme mig/ met lysteligere øyen aff din Naade oc mildhed/ end Joseph saa til sine Brødre/ oc annamede dem til naade/ eller oc Faderen saa til sin fortabte Søn/ oc tog hannem til Naade/ oc det for din elskelig Søns Jesu Christi skyld/ Amen.

Den xxij. Bøn Atter om Guds mildhed oc Barmhiertighed. ||

O HERre Gud/ du est al miidheds oc Barmhiertigheds kelde/ huor vdaff din forligelsis salige strømme oc becke/ vdflyde offuer it armt oc fortabt syndigt menniske som kafter sig hen vnder din Naadis mact oc vold/ met en sand tro oc it wtuilactigt haab/ Jeg veed at du vilt begaffue mig/ met større gaffuer/ oc met en ypermere naade/ end ieg kand bede oc begere aff dig/ Der faare beder ieg dig kiære Herre oc Gud at du vilt lade din Naadis strøm vdflyde til mig/ at den kand bliffue en springende oc rindende vandkelde/ wdi mig til det euige lifff nu oc euindelige. Amen. ||

Den xxiiij. Bøn Om Guds omhu oc beskermelse.

O HERRE Gud/ Den Hiurde haffuer end nu aldri veret til/ som haffuer dreffuit fra sig igen det arme faar/ som er vigt fra Hiorden oc er atter igen kommet til sin Hiurde/ men det aller første hand sagnede det/ da lod hand de andre gaa for dem selff oc søgte oc kallede effter det saa lenge til hand fant det/ oc der hand haffde fundet det/ lagde hand det paa sine skuldere met glæde/ Oc bar det hiem oc kallede sine venner til sammen oc sagde til dem/ glæder eder met mig/ at ieg 119 haffuer || fundet mit faar som vaar borte. Der som Menniskene/ som ere ellers wbarthertige oc wmlde/ aff deris natur/ kunde haffue saa stor en sorg oc omhu/ for it eniste fortabt faar som er dog ringe actendis/ Huor meget mere bør mig at tencke oc inderlige haabe at du/ Du siger Jeg/ som est aieniste min gode hiurde/ oc haffuer giffuit dit lifff for dine Faar/ Vilt holde wdi stor act/ min siel som haffuer kaastet dig meget/ oc som er dig saa wsigelige kær/ Huor meget mere bør mig at annamme husualelse aff din mildhed oc vetaellighed/ effterdi/ at det wskyldige Creatur/ det arme Faar kand lade sig saa snorlige vere befalet hen vnder sin || Hiurdis troskab oc kierlighed/ end dog at samme Faar er noget wlydigt oc genstridigt imod sin Hiurde/ da giffuer det sig ligeuel hen vnder hans beskermelse/ Der som det bltffuer frimodigere/ end om det vaare fra hannem. Der faare effterdi/ at en Hiurde tager saadant ith armt faar vnder sin beskermelse oc vnder sin Hiord igen/ Huorlunde skulde ieg icke vere ved ith Friit mod oc giffue mig hen vnder din beskermelse oc almectighed/ effterdi at du est mit eniste gode/ Elskelighed/ naade oc Frimodighed/ Saa lad mig der faar io altid bliffue vnder din beskermelse/ Amen. ||

Den xxiiij. Bøn Om den rette Hyrdis voct oc vaarect.

O Herre Gud/ der som ieg fortabte Faar giffuer mig atter igen/ vnder din Barmhertigheds beskermelse/ da maate nogen sige at ieg fore vild/ oc vige fra din hiord met min egen fri vilie/ at du skulde icke vere skyldig til/ at beuise mig den minste part aff din barmhertighed/ men sig min Herre/ om it Faar farer vild/ oc gaar aff veyen/ huad heller er det Faarens skyld/ eller Hyrdens? Er det icke saa/ Min Herre/ at der som en Hiurde icke vaager oc beuarer trolige/ da adspredis Faarene oc || bliffue borte? effterdi it Faar aff sin natur naar det er fortabt/ oc irommen i vildfarelse/ kand icke hielpe eller raade sig selff / men haffuer sin Hyrdis hielp behoff / hues røst det 120 hører/ oc der som hand kalder effter det/ da kommer det strax. Saadan er ieg (Du min vdualde oc tro Hyrde/ oc beskermere) it vildfarende oc fortabte Faar/ som er faren vild i Adam/ oc fortabt ved min indplantede Syndige Nature/ saa at ieg kand huercken raade eller hielpe mig selff/ der faar raad du mig/ oc hielp du mig/ ved dit riis oc ved din kiep for Christi skyld/ Amen. ||

Den XXV Bøn Om Guds flitighed at kalde oss tilbage igen.

O HERRE oc Gud/ effterdi at alt det som ieg haffuer giort oc disligeste alt det/ som ieg haffuer forsømmet at gøre/ er inted andet end synd/ icke veed ieg heller andet/ icke kand ieg heller andet gøre/ end alt det som wretferdigt oc ont er/ Oc du Min Gud/ vilde du dømmen oc fordømme mig i mine synder/ Oc icke tilstede mig/ at høre din Naadis salige røst/ oc ey heller kalde ydermere at mig/ oc ey heller laacke mig til dig igen/ effterdt at ieg dog alligeuel i || ret sandhed er en aff dine vdualde/ som du gaffst mig min genløser oc HERRE Jesum Christum faar mine øyen/ oc beskickedede mig hannem til en hyrde/ da vaare det sandelige din Søns skyld/ fordi at hand icke vilde lyde sin Fader at/ som sende hannem der faar/ til denne Verden/ at huo som tror paa hannem/ skal icke forfarts/ men faa det euige lifff. Det giff du mig ocsaa for hans skyld/ Amen.

**Den XXVI. Bøn/
Om vor rette Hyrde oc Saliggører. ||**

O Herre oc Gud/ du haffuer selff giffuit mig til kende/ huad du vilt vere for en tro hiurde/ at du vilt giffue dit altsomedeligste lifff for oss dine arme Faar/ Der faare/ effterdi ieg er vis der paa/ oc veed det i sandhed/ at ieg er aldellis det samme vdualde arme Faar/ for huilcket du lodst dit lifff/ oc forhuerhuide mig det euige lifff. Men ieg forsømmede dissuerre din venlige røst/ oc foer vild fra din hiord/ at ieg kand ingenlunde 121 hielpe mig selff / Der faare kalde mig arme fortabte faar til bage igen/ Du min tro Hiurde/ met din Barmhiertigheds røst. Annamme mig til dig/ oc til dit hellige ords salige Føde/ huor met jeg kand || mette mig/ oc bliffue Fed oc heldig/ oc fuld med din vidskab/ formiddelst din Kære Søns Jesu Christi skyld/ Amen.

**Den XXVII. Bøn/
Om at høre vor rette Hyrdis røst.**

O HERre oc Gud/ Jeg kommer til dig wdi min syndelige Stat/ dog i en sand poenitentzis anger oc rulse/ met mine grædende taare/ for min offuertredelse oc misgerninger/ giff du mig at dricke aff din kierligheds oc Barmhiertigheds vandstrømme/ Pibe faar mig/ met din Euangeliske Fløyte/ Huor met || ieg kand komme til en ret bekendelse/ paa dine velgerninger/ oc at ieg kand kende dig/ for min rette Hiurde/ oc icke høre nogen andens røst/ ey heller nogen Creature/ men at ieg kand altid haffue til dig mine øyen/ at ieg icke skal ydermere falde i synd oc last/ oc ey heller vige fra din Hiord eller fare vild lenger/ men bliffue hoss dig min rette Hyrde oc hoss din aandelige Føde det hellige Euangelium/ Amen.

**Den XXVIII. Bøn/
Om at beholde vort haab fast oc sterck. ||**

O HERre oc Gud/ giff mig en sterck tro oc en emste trofasthed til dig/ Beholt oc beuare mig/ wdi dette mit haab/ at om du end nogen tid tilsteder mig/ at fare vild igen saa at det er min egen oc icke din skyld/ at ieg kand dog altid vide oc bekende min skrøbelighed/ oc angre oc rue min synd oc vende mig om til dig/ oc aldri miste dette mit haab/ som ieg haffuer til din Barmhiertighed/ Saa bønør mig nu Min HERre oc Gud oc kalde mig/ da kommer ieg til dig/ som du haffuer selff sagt/ at du vilde kalde alle dine vdualde til igenløselse ved vor Herre Jesum Christum/ Amen. ||

122

**Den XXIX. Bøn/
Om en Fri Forladelse paa Guds Barmhiertighed.**

O HERre oc Gud/ der som vort haab/ er hoss Mennisken/ at de benaade oc forlade oss hues fortørnelse wi haffue giort dem/ om wi met it ydmygt hierte falde dem til fode/ Oc met grædende taare bede om forladelse/ Huor meget mere HERRE skal ieg trøste mig met din forligelse/ oc hende haabe aff mit Hierte/ effterdi/ at din Guddommelig/ wbegribelig oc wsigelig mildhed/ Herlighed/ Naade oc Barmhiertighed langt || offuergaar alt det Mennisken er begaffuit met/ Thi du est aleniste Herre oc alene den som kender hierterne/ oc du veedst at mig fortryder det at ieg haffuer syndet/ oc begreder mine synder/ met en bedrøffuet Aand/ at mine been/

oc Marffue i mine ben oc min Aand ere der vdaff forslagene oc forknusede/ huilcke du dog icke begerer at forskiude/ som der staar screffuit om dig/ Gud forsmaar icke it angerfult hierte/ oc ey heller en forknusit Aand/ Saa lad du det icke ske ved mig/ der beder ieg deg om for Jesu Christi skyld/ Amen. ||

Den XXX Bøn Om at vort haab skal aldri bliffue til skamme.

O HERRE oc Gud/ møye oc arbejde i synden oc i offuertredelse ere en beuegelse til Barmhiertighed/ oc io større offuertredelsen er/ io mere er forladelse behoff/ effter at min offuertredelse er stor oc wtallig oc hun haffuer vel forskylt din vrede oc wgunst/ dog haffuer ieg saa meget distørre haab at du icke forlader mig/ For din Barmhiertighed er stor/ saa at din Naade offuergaar altid min offuertredelse/ din Barmhiertighed/ offuergaar || min wgudelighed/ oc din Kierlighed al min vankundigheds oc wtacknemmeligheds synd oc last/ Thi du est selff Barmhiertighed oc huad skal ieg mere sige/ Lige som mand tør icke vente sig andet vdaff en kilde/ som flyder met honnig/ end idel sødhed/ lige saa kand der icke andet vdflyde aff dig/ du som aleniste est al naadis kilde/ end idel elskelighed/ 123 mildhed/ kerlighed/ Barmhiertighed oc veluillighed/ Det kunde vel ske/ at ieg icke altid kunde bekende saa stor naade oc Barmhiertighed/ dog alligeuel icke dismindre opholder ieg mig daglige ved min genløselsis haab/ Der wdi leffuer ieg/ paa din naade forlader ieg mig/ || O HERRE/ ieg haaber paa dig i min bøn/ lad mit haab aldri bliffue til skamme/ for din kære Søns Jesu Christi skyld som met dig leffuer oc regnerer i den Hellig aands enighed en Gud fra euighed oc til euigbed/ Amen.

Her effter følger en Bøn/ at bruge besynderlige wdi en suar soet oc siugdum.

O HERre Jesu/ du som est de leffuendis eniste Salighed/ oc de dødis euige lifff/ Jeg giffuer mig gantske hen/ vnder din allerhelligste vilie/ Huad heller du vilt/ at min || Siel skal end nu lenger duæle i denne legemlige Bolige/ at ieg kand her tiene dig/ eller oc du vilt/ at ieg skal flytte vdaff denne Verden saa skee din vilie/ Thi ieg er vis der paa/ at det som din miskundelighed er befalet/ kand icke bliffve borte eller forfaris.

* Jeg vil gerne bortsette dette skrøbeligt oc wsaligt legeme/ for det Haab ieg haffuer til Opstanderen/ som skal giffue mig det deyligere oc lycksaligere igen.

* Jeg beder dig/ at du vilt bestyrcke min Siel/ met din Naade/ mod alle fristelser/ oc at du vilt beskerme mig/ mod al Satans anfald/ met din Barmhiertigheds Skiold/ huor met du gjorde i fordom || dage/ dine Martyrer woffueruindelige mod hine suare Piner/ oc alsomgrumiste Død.

* Jeg seer oc formercker/ huor aldels ingen hielp eller vndsetning ieg haffuer aff mig selff/ al min Trofasthed oc tillid staar i din wsigelige Godhed. Jeg haffuer ingen verdskyld/ ey heller gode gerninger/ som ieg kand drage faar dig/ oc forlade mig paa. Meget ont seer oc formercker ieg hoss mig selff/ Men ieg trøster mig ved din Retferdighed/ at ieg skal regnis met wdi de Retferdige Menniskers tal.

124

* Du est født mig til gode/ du haffuer hungrit oc tyrstit mig til gode/ du haffuer || lært/ bedit oc fastit mig til gode/ Du haffuer giort mange gode Gerninger for min skyld. Du haffuer lidt din suare og bitter pine/ for min skyld/ Du haffuer giffuit dit dyrebar Blod vd/ paa kaarssens Galie/ oc dit lifff i døden for min skyld.

* Lad mig nu komme til gode og gaffne de ting/ som du veluillige haffuer giffuit mig/ i det/ du haffuer giffuit mig dig ganskeltge/ Lad dit Blod affto alle mine Synders oc Lasters besmittelse. Lad din retferdighed skiule min wretferdighed/ Lad din Verdskyld følge mig fram/ faar den øffuerste Dommere.

* Naar det onde ieg haffuer/ bliffuer suarere/ da || formere din Naade i mig/ at min Tro icke skal feile/ at mit Haab icke skal forgaa/ at min Kierltghed icke skal bliffue kaald/ oc at den menneskelige Skrøbelighed i mig/ icke skal lade sig nedsla aff Dødsens fryct oc fare.

* Men naar Døden haffuer faaet fat paa mine legemlige øyen/ at mit Hiertis øyen icke da vendis fra dig/

Naar min tunge kand icke lenger tale/ at mit Hierte kand da alligeuel robe til dig/ oc tencke saa. O HERRE/
wdi din Hand befaler ieg min Aand/ Dig ske loff oc ære foruden ende/ AMEN. ||

It endeligt Suar aff Gud/ til alle disse Bønner/ aff den XXXV. Psalme. Jeg/ er/ din/ Salighed.

Jeg.

Gvd Fader/ som haffuer skabt Himmel oc iord/ haffuit/ oc alt det der er wdi/ oc er der faare/ almectig/ fom
lader min Soel skinne offuer de onde/ oc offuer de gode/ Ja ieg beuiser naade oc misktund i det tusinde led/
imod alle dem som elske mig/ oc du est kast paa mig aff din moders lifff. ||

125

Jeg.

Guds Søn Jesus Christus/ som haffuer igen løst dig/ oc den gandske verden/ met min død oc met mit blod/
der faare er ieg din genløser/ hoss min Himmelske Fader/ oc din Talßmand/ middeler oc forligere/ Ja din
Konge/ ypperste prest/ Hyrde/ haab/ trøst oc tillid/ Jeg er hoss dig ind til verdsens ende/ at du skalt inted
frycte dig faare/ Oc ey heller giffue dig offuer naar modgong/ fattigdom/ siugdom/ vanrøct/ elendighed/ død
oc helffuede/ ville pine oc plaffue dig.

Jeg.

Gud Helligaand/ som lerer dig den Hellige Christelig tro/ ved det mundelige ord/ || oc ieg vddeler dem som
tro/ de høyuerdige Sacramenter effter Christi skick oc indsettelse/ Der faar er ieg din Helliggørelse som
trøster oc husualer dig/ met mange andre gaffuer/ Jeg døder oc dræber dit kød oc blod/ at du kant met den
ganske hellige Christelig kircke/ giøre den rette penitenzis fruct til din døde dag.

Jeg er din.

Huilcken din? du som est en arm syndere/ vndfaangen oc født i synden oc i min vrede/ Oc det for dine
forelders Adam oc Euæ skyld/ som met deris synd oc offuertredelse/ forkaste det ganske menniskelige
slectis lycksalighed oc velferd / Ja de forkrencte || den ganske menniskelige nature icke aleniste/ met den
oprindelig wretferdighed/ men ocsaa skilde hende aff met al hendis fri vilies krafft oc mact/ saa at al ond
begering/ synd oc fortørnelse henger i kødet ind til den siste andedret/ huor aff Cain bleff ocsaa en
manddrabere strax i begyndelsen/ oc Daudid der effter en horkarl oc manddrabere/ Judas en forræder/ Peder
en forsuerere/ Pouil en forfølgere oc den gandske verden bleff lagt i det onde.

Jeg er din salighed.

Salighed/ det er/ dit legemis oc din Siels beskyttere oc beskermere/ oc aff mig skalt du faa alt dit liffs nøttrøffthighed/ || for dig oc alle dine/ wdi fred oc rolighed/ oc du skalt faa yndest oc vendskab/ glæde oc salighed/ syndsens forladelse/ en 126 god samuittighed/ en ret forstand/ at du kand leffue i mine budord/ imod mig/ oc din neste/ i dit kald oc embede/ met al lydighed/ oc taalmodighed ind til saa lenge/ at du kant faa/ naar du est opstanden fra de døde/ det euige lifff oc salighed fuldkommelige/ oc du kant det saa besidde til euig tid. I saa maade haffuer ieg bøn hørt dig oc du skalt der faar hedre oc ære mig altid oc euindelige/ Amen

Til den Christen læssere. ||

Min Fromme Christen/ effterdi at du forstaar nu disse Bønners vilkaar/ huor til at de ere nyttelige oc gaffnlige/ vil ieg icke forlade/ at paaminde oss her hoss om de fire besynderlige tyder/ som oss ligger mact paa at komme aller mest ihu/ den Første er Naadens tid/ den anden er dødsens tid/ den tredie er Domsens tid/ Oc den fierde er en euig tid/ Wdi de tho første tider kunde wi bruge disse Bønner/ saa vel som al anden trøst oc husualelse/ der vdspondis faar oss aff den Hellige scrifft/ Som den Fromme Herre oc Streng Ridder Her Eske Bilde/ nu salig met Gud/ fick først disse Bønner at hørre der de bleffue iesde || faar hannem/ hoss hans siuge seng/ icke mange dage før end hans tid vaar kommen/ huor aff hand sagde sig ocsaa at haffue faaet en merckelig god Trøst oc Husualelse/ som ocsaa paa kende/ der hand saa Christelige skildis fra denne Jammerdal. Gud vnde oss at bruge de tho første tider saa Christelige/ baade wdi vor paakaldelse til Gud oc wdi anden Gudfryctighed/ at wi kunde bliffue bestandige wdi de andre tho tider/ først faar Guds domstoel/ oc siden i det euige lifff til euig tid.
AMEN.

Prentet i Lybeck aff Jurgen Richolff.
1558.
127

NOTER TIL OCHINO'S MÆRKElige BØNNER.

S. 104. I Lybeck- og Rostock-Trykket findes følgende Skriftsprog:

Psal. 145 [V. 18-19]. HERREN er nær hoss alle dem/ som kalde paa hannem/ Hoss alle dem/ som kalde paa hannem aluorlige.

Hand gjør det/ som de Gudfryctige begære/ Oc hører deris skrijg/ Oc hielper dem.

Esai. 65 [V. 24]. Oc det skal ske/ før end de Robe/ Da vil ieg suare/ Naar de endnu tale/ vil ieg høre.

Begge Skriftsprog stemmer ordret med Texten i Biblen 1550.

S. 105, L. 10. *Bernardinus Ochinus aff Senis/ wdi Papisteri/ gjorde oc bad; som omtalt i Indledningen S. 94 har Bernardino Ochino skrevet de to Traktater, der er Grundlaget for "Mærkelige Bønner", i Augsburg 1546-47, længe efter at han havde aflagt Munkekutten og var bleven en af de voldsomste Modstandere af "Papisteriet"; se K. Benrath, Bernardino Ochino von Siena, 1892, S. 160 flg.*

S. 105, L. 20-23. 2. Thess. 2.8, ordret som i Biblen 1550.

S. 105, L. 26-28. Joh. Aab. 7.14-15, ordret som i Biblen 1550.

S. 105, L. 31. *it trøsteligt suar aff den xxxv. Psalme*, nærv. Udg. S. 124 flg.

S. 105, L. 32. *en ret vdydning paa det Hebraiske ord Amen* jfr. Indledn. S. 95.

S. 106, L. 3 flg. 1.Tim. 5.4.

S. 106, L. 13 flg. "Indgangen" = Ochino's Ain Chrislichs Bett, Bl. Alv L. 4 f. o. flg. Exemplet om den fattige og den rige L. 27 flg. er Palladius' Indskud.

S. 107, L. 4 flg. 1. Bøn = Ain Chr. Bett, Bl. Alv L. 5 f. n. flg.

S. 107, L. 19 flg. 2. Bøn = Ain Chr. Bett, Bl. A2r L. 9 f. o. flg.

S. 108, L. I flg. 3. Bøn = Ain Chr. Bett, Bl. A2r L. 8 f. n. flg.

S. 108, L. 15 flg. 4. Bøn = Ain Chr. Bett, Bl. A2v L. 3 f. o. flg.

- L. 31: *gøre noget gaat*, ty. *gute werck volbringen*.

S. 109, L. I flg. 5. Bøn = Ain Chr. Bett, Bl. A2v L. 6 f. n. flg.

- L. 8-10: *Der faare - barmhiertighed* er tilføjet af Palladius. S. 109, L. 11 flg. 6. Bøn = Ain Chr. Bett, Bl. A3r L. 4 f. o. flg. S. 110, L. I flg. 7. Bøn = Ain Chr. Bett, Bl. A3r L. 3 f. n. flg.

- L. 11: *oc ieg er saar gjort i tusinde maade*, ty. *vnd ich mich jm tausent mal verbunden hette*. Palladius har aabenbart læst *jnn* for *jm* og *veruunden* for *verbunden*, hvorved Stedet er blevet forvansket.

128

S. 110, L. 19 flg. 8. Bøn = Ain Chr. Bett, Bl. A3v L. 14 f. o. flg. - L. 23-24: *Men det vilde gøre mig mere ont oc en euig tancke*, ty. *Aber nit weniger wurd mich betrieben/ wann ich bedächte*. - L. 26: *din pine oc blodige sued*, ty. *deine träher dein schwaiss vnd blut*, jfr. Indledn. S. 90.

S. 111, L. I flg. 9. Bøn = Ain Chr. Bett. Bl. A3v L. I f. n. flg. Skriftet ud.

S. 111, L. 15 flg. 10. Bøn = Ochino, Von der Hoffnung aines Christlichen gemüts, Bl. A2r L. I f. o. flg. Jfr. Indledning foran S. 88.

S. 112, L. I flg. 11. Bøn = Von der Hoffnung, Bl. A2r L. 17 f. o. flg. - L. 4-5: *forvden min møde oc arbeide*, ty. *on alle dein müh/ verdruss/ arbit/ kostung/ noch schaden*.

S. 112, L. 15 flg. 12. Bøn = Von der Hoffnung, Bl. A2v L. 5 f. o. flg. - L. 17-20: *effterdi at - leg veed*, ty. *dieweil - Derhalben* jfr. Indledning S. 90.

S. 113, L. 4 flg. 13. Bøn = Von der Hoffnung, Bl. A2v L. 2 f. n. flg. - Svarende til L. 6-11 har den tyske Text: *Dann ain yetwederer weiser Man/ wie du Herr selbs sagst/ facht kain sach an / so er nit zuuor den kosten überschlegt/ vnd dasselbig waisst hinaus zufüren/ Noch vil minder vnderstat sich ainiches fürnemens/ so ers nit waisst mit ehren zu volenden*. I Marginen: *Luc. 14*. Palladius har omarbejdet dette ved at indflette *Luc. 14* (V. 28-29, Lignelsen om Taarnet) i Texten. Jfr. Noten til S. 122, L. I.

S. 113, L. 21 flg. 14. Bøn = Von der Hoffnung, Bl. A3r L. 9 f. n. flg.

S. 114, L. 11 flg. 15. Bøn = Von der Hoffnung, Bl. A3v L. 6 f. o. flg. - L. 27: *affslecte*, saaledes i alle Udgaver! Muligvis Paavirkning fra højtysk *abschlichten*; snarere dog Sætterfejl for *affslette*, - Forvexling af t og c er meget almindelig. (Den tyske Text har *abgetilget*. Von der Hoffnung, Bl. A3v L. 4 f. n.).

S. 115, L. I flg. 16. Bøn = Von der Hoffnung, Bl. A4r L. 2 f. o. flg. Jfr. Indledning S. 91.

S. 115, L. I flg. 17. Bøn = Von der Hoffnung, Bl. A4r L. 18 f. o. flg. Jfr. Indledning S. 91-92.

S. 116, L. I flg. 18. Bøn = Von der Hoffnung. Bl. A4v L. 3 f. o. flg.

S. 116, L. 22 flg. 19. Bøn = Von der Hoffnung. Bl. A4v L. 22 f. o. flg.

S. 117, L. 6 flg. 20. Bøn = Von der Hoffnung, Bl. B lr L. 8 129 f. o. flg. - L. 11: *en aarsage aff mit haab*, ty. *Vrsach der hoffnung*.

S. 117, L. 18 flg. 21. Bøn = Von der Hoffnung, Bl. B. lr L. 16 f. o. flg. - L. 26: *tilbagdragelse*, saaledes i alle Udgaver, formodentlig en af Talesproget paavirket Form for *tilbagedragelse*. - S. 118, L. 4: *oc indflyer*, ty. *flehende* jfr. Indledn. S. 93.

S. 118, L. 10 flg. 22. Bøn = Von der Hoffnung, Bl. B.lv L. 11 f. o. flg. - L. 13: *salige strøme oc becke*, jfr. Indledn. S. 90. - L. 18-21 er tilføjet af Palladius.

S. 118, L. 22 flg. 23. Bøn = Von der Hoffnung, Bl. Blv L. 19 f. o. flg. - S. 119, L. 9: *veluellighed*, muligvis Paavirkning fra Talesproget, snarere dog Sætterfejl. Alle øvrige Udgaver: *veluillighed*.

S. 119, L. 21 flg. 24. Bøn = Von der Hoffnung, Bl. B2r L. 17 f. o. flg.

S. 120, L. 8 flg. 25. Bøn = Von der Hofmung, Bl. B2v L. 10 f. o. flg.

S. 120, L. 24 flg. 26. Bøn = Von der Hoffnung, Bl. B2v L. 4 f. n. flg. - L. 29-30: *at ieg er aldelis det samme vdualde arme Faar* jfr. Indledn. S. 90-91. - L. 30-31: *forhuerhuide*, Udgaven 1562 *forhuerffuede*. Fejlen i Originalen skyldes formentlig Ukyndighed af Sætteren: Forvexling af det enslydende *hu* og *ffu*; næppe Fejlgreb i Sætterkassen: Forvexling af Typerne *ff* og *h*. - S. 121, L. 3: *dit hellige ords salige Føde*, ty. *die gesundes waid/ deines Göttlichen worts*.

S. 121, L. 7 flg. 27. Bøn = Von der Hofmung, Bl. B 3r L. 10 f. o. flg.

S. 121, L. 20 flg. 28. Bøn = Von der Hoffnung, Bl. B3r L. 20 f. o. flg. - L. 24 flg.: *saa at det er min egen oc icke din skyld*, ty. *nit durch dein/ sonder mein schuld*.

S. 122, L. l flg. 29. Bøn = Von der Hoffnung, Bl. B3v L. 4 f. o. flg. - L. 3: *der som*, ty. *So dann dvs. "efter som"*. - L. 5- 6: *met grædende taare*, ty. *mit wainenden augen*. - L. 13: *met en bedrøffuet Aand* jfr. Indledningen S. 90. - Samme L.: *Marffue*, Sammenhængen fordrer *Marffuen*; Formen skyldes formentlig Sætterfejl e for e[x]; men da *alle* Udgaver har *Marffue* (*Marve*), og da denne Form er ret hyppig i 15. og 16. Aarh.'s Litteratur, vilde det næppe være forsvarligt at ændre Originalens Text. Den tyske Oversætt. har: *maine gebayn/ marck/ vnd gaist*, Von der Hoffnung, Bl. B3v L. 11 f. n. - L. 15 flg.: ty. *Ps. 51* Marginalnote. Palladius citerer Skriftstedet i selve Texten. Biblen 1550 har: *En angerfuld Aand er det Offer som Gud behager/ Gud 130 forsmaar icke it sorgfult oc angerfult Hierte* (Ps. 51.19). Hele Skriftet "Von der Hoffnung" er forsynet med Marginalnoter, i hvilke der henvises til Bibelsteder. Et Par Steder har Pall. som her omtalt indføjte Bibelstederne i Texten, men Citattallene anfører han aldrig. Jfr. Noten til S. 113, L. 6-11

S. 122, L. 19 flg. 30. Bøn = Von der Hoffnung, Bl. B3v L. 20 f. o. flg. Jfr. Indledningen S. 90.

S. 124, L. 25. *Ieg er din Salighed*. Jfr. Indledn. S. 95 Fodnote.

S. 125, L. 33. *nøttrøfftighed*, saaledes baade i Kustode og Text. De følgende Udgaver har; *nødtørffighed*.

TEXTRETTELSER.

S. 105, L. 9 *from* Orig. *form* - S. 106, L. 33 *trøst* Orig. *trost* - S. 111, L. 27 *forny* Orig. *forni* - s. L. *affløss* Orig. *affloss* - S. 113, L. 2 *at hielp* for af *hielpe* Jydskhed. - L. 22 *Forsiun* Orig. *Forsiu* for *Forsi[x]* - S. 115, L. 19 *Aands Naade* Orig. *Aands. Naade* - S. 117, L. 13 *dissnarer* Orig. *bisnarer*, Kustoden *dissna* - L. 30 *det første* Orig. *der første* - S. 118, L. 23 *omhu* Orig. *om hu* - S. 121, L. 28 *bønher* Orig. *bonher* - S. 122, L. 14 *forknusede* Orig. *forsknusede* - L. 21-22 *offuer-tredelse* Orig. *off- | tredelse* - L. 27-28 *Barmhiertighed* Orig. *Barmhiertighes* - S. 124, L. 24 *Bønner/* Orig. *Bønner* - S. 125, L. 15 *andre gaffuer* Orig. *andre/ gaffuer* - L. 31 *din* Orig. *den* - S. 126, L. 24 *paakaldelse* Orig. *paakalse*

Jævnfør desuden Noterne til S. 114 L. 27, S. 117 L. 26, S. 119 L. 9, S. 120 L. 31, S. 122 L. 13 og S. 125 L. 33.

STOR SKRIFT er i Udgaven brugt S. 126 L. 8, hvor Orig. har almindelig Skrift; omvendt har Orig. stor Skrift S. 125 L. 25, hvor Udgaven har alm. Skrift. I Orig. findes Initialer ved Bønnernes Begyndelse; disse er i Udgaven af typografiske Grunde erstattet med almindelige Typer.

Mens de trykte Udgaver alle er ordret overensstemmende med den her udgivne Text, afviger, som foran S. 102 omtalt, Afskriften i Vexiøhaandskriftet af "En Bøn udi en svar Sot og Sygdom" væsentlig fra Texten i Trykkene. Afvigelserne i Ordforraad og Ordstilling er følgende:

S. 123, L. 10-11] *En bøn vdi en suor siuge eller soett* L. 12 *O HERre Jesu] O herre gud Jesu Christe* L. 13 *gantske hen] ganske och antuorder megh hen* L. 15 *denne legemlige Bolige] dette legommelige bolighe* L. 15 *kand her] kand* L. 16 *eller oc du vilt] heller attu wilt* L. 17 *saa skee din vilie/ Thi] y thett att* L. 17 *vis der paa] wiss paa* L. 17-18 *det som din miskundelighed er befalet/ kand icke bliffve borte eller forfaris] thett kand icke fforfaris heller bliffue borte som er befalett thin meskunhedtt* L. 19 *dette skrøbeligt oc wsaligt legeme] dette skrøbelighe och wsle legom* L. 20 *det Haab ieg] dett hob som ieg* L. 22 *met din] wedtt thin* L. 23 *mod alle] ymoedtt alle* L. 23 *oc at] och* L. 23 *mod a] ymoedtt all* L. 24 *Satans anfald] skams anfald* L. 24 *Barmhiertigheds] meskurihedttz* L. 25 *fordom dage] ffordom tiedtt* L. 26 *mod hine] y moedtt the* L. 27-28 *huor aldellis ingen hielp eller vndsetning ieg haffuer] att jegh haffuer slett inghenn hielp eller wndsetningh* L. 28 *Trofasted oc tillid] troffasthedtt* L. 30 *oc forlade mig paa] att stole paa* L. 31 *seer oc formercker ieg] seer iegh och fformercker*

S. 124, L. 1-2 *du haffuer hungrit oc tyrstit mig til gode/ du haffuer lært/ bedit oc fastit mig til gode] Du haffuer lerdtt, beditt och fastiidtt megh tyll gode, du haffuer hungrit och tørstedtt megh tyll gode* L. 3 *Gerninger] gierningher y dette liff* L. 5 *dit dyrebar Blod vdi/ paa kaarssens Galie/ oc dit liff i døden] dytt dyrebar liff i døden paa korsens galie* L. 7 *komme til gode] ske tyll godhe* L. 9 *ganskelige] ganske* L. 13 *ieg haffuer] iegh haffuer (med andet Blæk:) giort* L. 13 *suarere] suarede* L. 13 *formere] fforøgh* L. 14 *feile] wanske* L. 15 *forgaa] sznaffue* L. 16 *menneskelige] meskundelighe (Ordet overstreget med andet Blæk)* L. 16 *mig] megh (med andet Blæk:) er* L. 18 *faaet fat] ffangitt ffatt* L. 19 *mit Hiertis øyen] myne hiartens øgne* L. 20 *132kand icke] ycke kand* L. 20-21 *da alligeuel robe til dig] alegheuell raaber indherliigh tyll degh* L. 21 *oc tencke saa] saa tenckende* L. 21 *wdi din Hand] y dinne hender.* L. 22 *AMEN] amen || P: P: d. e. Peder Palladius.*

Som Prøve paa RERAVIUS' Bearbejdelse gengives her Bønnens Begyndelse og Slutning¹, svarende til Texten foran S. 123 L. 10-26 og S. 124 L. 18-22:
EN BØN AT BEDE / NAAR MAND ER SIUG.

O HERRE JESV / Du som est de Leffuendis eneste Salighed/ Oc de Dødis Evige Liff/ Forbarme dig offuer mig Syndige Menniske/ Oc forlad mig alle mine Synder/ for din hellige oc bittre Død oc Pine skyld/ huilcket jeg nu visselige troer/ oc aldellis vil mig der til forlade/ oc derfor vil jeg ocsaa aldellis giffue mig hen vnder din allerhelligste villie/ huad heller du vilt/ at min Siel skal endnu lenger bliffue her i dette mit Legeme/ at jeg kand her tiene dig som mig burde/ eller oc du vilt at jeg skal heden vandre aff denne Verden/ saa skee din Villie/ Thi ieg er vis der paa/ at det som din Miskundhed er befalet/ kand icke bliffue borte oc forfaris.

Jeg vil gjerne bort sette dette Skrøbelige oc wsle Legeme/ for det Haab ieg haffuer til Opstandelsen/ som skal giffue mig det deyligere oc lycksaligere igien.

Jeg beder dig/ at du vilt bestyrcke min Siel med din Naade/ imod alle fristelser/ oc at du vilt beskerme mig imod alle Sathans Fristelser/ met din Barmhiertigheds Skiold/ met huilcken du gjorde vdi fordom dage/ dine Marterer woffueruindelige/ imod hin suare Pine oc aller grummiste Død.

Men vnd mig din hellig Aands Naade/ Naar Døden kommer paa mine Legemlige Øven/ at mit Hiertis Øven/ icke da vendis fra dig/ Naar min Tunge kand icke lenger Tale/ at mit Hierte kand da alligeuel raabe til dig/ oc tencke saa/ O HERRE i din Haand befaler jeg min Aand/ Dig skee loff oc ære foruden Ende/ AMEN.

*